NEMZETI NŐNEVELÉS.

XII. ÉVFOLYAM. DECZEMBER 1891. X. FÜZET.

ÁBRÁNDOK

A FELSŐBB LEÁNYISKOLAI REFORMOKRÓL.

Hogy reformok még szükségesek a felsőbb leányiskolák szervezetében és tanítási módszerében, abban, úgy hiszem, majd mindenki megegyezik. Mert a leányok középoktatása, vagy ha ezen elnevezéstől félünk, az elemit követő közoktatása, még nem nőtte ki magát annak, a minek tulajdonkép lennie kellene, hogy hivatásának megfeleljen. Bizonyíték erre, hogy boldog, boldogtalan hozzászól, reformokat ajánl, főkép alaki módosításokat, mert általában az a hit van elterjedve, hogy a leánynevelés olyan valami, a mihez minden ember érthet, a mihez mindenki hozzászólhat.

Mikor azt a sok bölcs tanácsot és elmélkedést olvasom, eszembe jut egy szegény olasz család esete, a melylyel Budapesten ismerkedtem volt meg. Valahol a külvárosban laktak. Az apa a kórházba került, s a szegény anya alig bírt roppant eleven négy gyermekével. A legidősebb leány 13 éves volt, s mivel az őszi nagy sárban is Olaszországból hozott fekete selyem czipőjében járt, nagy köhögésbe esett. A testvérek mind reá támadtak, s magyarázták, hogy rosszullétének a czipője az oka. Innen kiindulva az egyik mondta, hogy a hegyes orrú czipőt szereti, a másik a négyszegű végűt dicsérte, a harmadik a kivágott franczia sarkot, a negyedik az alacsony angol sarkot, s mind egyszerre beszéltek, a midőn épen beléptem hozzájok, iszonyú élénkséggel, s feledve, hogy nem arról volna szó, a mi felett vitatkoztak, hanem arról, hogy ott, a hol oly nagy sár van, selyem czipő helyett bőr czipőt kellene húzni.

Így mindenre nézve e világon egyszer a czéllal kell tisztába jönni. Csak azután kereshetjük a módokat, melyek legczélszerűbbek e czél elérésére.

Az a baj, hogy ezen czélra nézve is nagyon eltérők a nézetek!

Nekem igen magas állású és nagy befolyású emberek mondták egész komolyan (alkalmasint a reám fogott túlságos nagyra törekvést akarván bennem mérsekelni): hogy a felsőbb leányiskolák megfeleltek hivatásuknak, ha az onnan kikerült növendékek közül bármelyik, másnak segítsége nélkül, tud a vasúti útmutatóban jól eligazodni! Vagy ha a *helyi* lapot megérti, ez is biztos jele annak, hogy egykor jó feleség, jó anya, jó honleány válik belőle.

Egy másiknak az az eszményképe, hogy belépve egy népes iskolába az idegen, meggyőződhetnék arról, hogy ott mindig síri csend uralkodik, csend és rend. A növendékek némán és gépszerűleg mozognak, mind egyformán, ütemre, mint a drótszálon mozgatott kaucsuk bábok. Minden élet egyedül a statisztikai könyvekbe menekült kizárólag. Ott lehet aztán látni, hogy e néma bábuk mit tanultak, azaz bocsánat! mit hallgattak, hogy feleltek, rendesen mozogtak, micsoda kihágásokat követtek el a fegyelem ellen, egészségesek voltak-e vagy betegek? Hányszor indult meg az orruk vére? Hány hajszál van a barna, hány a szőke leány fején? stb. stb. Mind nagyon épületes és talán hasznos dolgok is, ha valaki valaha feldolgozná ez adatokat a statisztikai tudomány szempontjából, de melyek valósággal — fájdalom — csak a papiron maradnak megírva, míg a növendékek lelkében édes kevés marad meg, stb. stb. stb.

Szerintem ez mind azon meddő vitatkozáshoz hasonlít a czipő alakja felett.

Nekünk, leánynevelőknek, nem a papiron kell dolgoznunk, hanem élő teremtéseken, azokat kell nem szóval, hanem tényleg átalakítanunk, még pedig nem pár órára, hanem az egész életre, nem külsőleg, hanem belsőleg.

Mert mi ugyanis a középoktatás valódi czélja?

— Az, hogy **műveltté** tegyen.

Az elemi iskola czélja bizonyos világosságot, egy-egy tiszta fénysugárt vetni minden alapismeretre, s nagyon változatos, de igaz fogalmat adni mindenről.

A szakiskola feladata alkalmassá tenni a kenyérkeresetnek vagy munkásságnak bizonyos meghatározott ágára.

A középiskola egyedüli hivatása műveltté tenni, minden más melléktekintet nélkül.

De hát ki a művelt ember? — Ez most a kérdés, az-e vajjon, a ki sokat tud?

Egyszer meglátogattam egy kis vidéki városban működő volt növendékemet, ki ott vezértanítónő volt egy elemi iskolánál. Végig hallgattam előadásait, s már vége volt a tanításnak, a növendékek hazamentek, midőn berohan az iskolába egy goromba ember, kinek, úgy látszik, valami panasza volt, és azt nem a legfinomabbul adta elő. Nem tudom hogyan, de én úgy értettem, hogy az illető mészároslegény, s míg előttem hadonázott, elgondoltam magamban, hogy bizonyosan ő van megbizva azzal, hogy a szegény marhákat főbe üsse, s ez nyomott arczára oly *bestiális* bélyeget. Még sajnálkozni is tudtam azon szegény párákon, a melyeket ilyen durva ember végez ki. S mikor elment — ó csodálkozás! — kisült, hogy ő fiképezdei tanár volt egy szomszéd városban!

Fiatal volt, tehát alkalmasint vizsgákat kellett tennie, hogy állására kinevezzék. Tudnia is kellett valamit legalább, de műveltnek határozottan nem volt művelt, még egy szikrát sem. Egy igazi magyar paraszt ember herczegnek tetszhetett volna mellette! És — fájdalom — még másokat is ismertem, még pedig nagy számmal, kik bizonyos szaktudásra tettek szert, és azért tökéletesen műveletlenek maradtak. És ismerhet ilyet akárhányat mindenki, a soknál is többet.

A tudás egyedül e szerint nem teszen műveltté; annyi bizonyos. Szerény nézetem és tapasztalatom azon meggyőződésre vezetett, hogy egyedül az a művelt ember, a ki benső gazdagsággal van megáldva, a kinek lelke, szíve, kedélye, gondolkodó tehetsége, itélete, művészi érzéke összhangban fejlődött jellemével, szerető akaratával, erkölcsi érzékével, jóságával, úgy annyira, hogy ezen lelki gazdagsága kisugárzik belőle önkénytelenül is modorában, magaviseletében, beszédében, tetteiben, hogy ezen lelki gazdagsága megengedi neki, hogy *ő maga* legyen az élet minden körülményei

közt, ne affektáljon, ne utánozzon nézeteket, hanem saját ösztönein uralkodva, lelki erejével dominálja az életet, tudja hova megyen, s magán, egyéniségén kivül álló magasabb, nemesebb czél felé törekedjék, összhangban az egész világegyetem összhangjával és aspiráczióival. Szóval, az a művelt ember, kinek benső élete legintenzivebb, külső hatása pedig a legextenzivebb, a minő csak lehet.

Előttem csupán az ily lény nevezhető műveltnek, s csupán az ily lény fog kötelességeinek élhetni s a jó összegét nevelni e földön.

De ezt el nem érjük, ha csupán a növendék emlékező tehetségét terheljük akár 25, akár 27 órán át, akár nagy vagy kicsi, még kisebb és legkisebb tankönyv segítségével. Ez mind a selyem czipő külső alakja.

Szerény nézetem szerint az elvet, a lényeget kellene egészen, gyökerestől megváltoztatni. Korunk igényeinek megfelelőleg.

A mi tanítási rendszerünk a középkorból nőtte ki magát elég barbar módra, európa-szerte. Eleinte csupán elvont formularé-kból állott, melyeket kegyetlenül vertek be az el nem készített gyermek és ifjú fejébe; ha megérteni igyekezett volna azokat, valósággal megőrülhetett volna. Lassan-lassan aztán Rabelais-k, Montaigne-k, Coméni-k, Locke-ok, Rousseau-k, Pestalozzi-k, Fröbel-ek befolyása következtében leginkább, a tanítás mind humánusabb és humánusabb lett, érthetőbbé vált.

Egyben azonban még egészen barbar maradt.

A középkorban, és még azután is, azt hitték, hogy *mindent* kell a gyermeknek tanítni, a tudomány összességét. Ez lehetséges volt, a míg a tudományok még csak bölcsőikben valának. Hova tovább, annál lehetetlenebb lesz. Tehát nem is ez kell hogy legyen a czél. Nem az kell hogy legyen a czél, hogy mindent tanítsunk a növendéknek, a mire csak valaha szüksége lehetne az egész életén át. Az lehetetlen, most már senki sem lehet többé *universalis genie*. És ha mindent be akarunk adni, oly kivonatosan, oly elemi módon kell azt tennünk, oly szárazon, hogy az művelőleg nem hathat a növendékre, az eredménye majdnem *nulla*.

Tehát *választani kell*. Egy-egy részt venni csak elő, egy tudo-

mányból, egy művészetből, és azt *úgy* tanítani aztán, hogy a gondolkodó tehetség, ítélő tehetség, akaraterő, a lélek, a művészi érzék, a szív, mind, mind összhangban fejlődjék, ezért azon kérdéseket kell kiválasztani, a melyek erre legalkalmasabbak, s azokat aztán nem csak a felszinen, hanem egészen behatóan, kimerítőleg tanulmányozni, még pedig úgy, hogy a növendék ne csak passziv, hanem aktiv szerepet játszodjék, s egész életére megszerezze magának a szellemi életre a hajlamot, a nélkül többé el ne lehessen.

A többit pedig bátran el kell hagyni, fel kell áldozni. Ha az ifjú egyszer szereti a szellemi életet, ott van előtte az egész élete, folyton haladhat, folyton gazdagíthatja kincs-gyűjteményét, még pedig azon irányban, mely hajlamának leginkább megfelel. S ha az iskolai évek alatt nem kell mindent kivonatos kivonatban, dióhéjban kondenzálva, oly rövid idő alatt beadni, akkor maradni fog idő a gondolkodás, erkölcsi érzék, művészi hajlam, ítélő tehetség képzésére is, a mi most mind elmarad. Csak gőzerővel tömik, tömik és tömik kérlelhetetlenül az emlékező tehetséget, a mi valóságos kín és barbárság, még a középkornak egy utolsó, végzetes maradványa.

Én tehát nem többet, de sokkal *kevesebbet* kivánnék taníttatni a középoktatásnál. Úgy sem marad meg majd semmi később abból, a mit bemagoltak ezen érdeknélküli, annyira kivonatolt száraz dologból. Hát akkor mire való? A tanulás csak úgy áldás, ha az emlékező tehetséggel együtt a gondolkodó erőt, az akaró erőt, a szerető képességet, a helyes ítéletet, a művészi érzéket, szóval a lelket is fejleszti, és a gazdag benső élet alapját veti meg az egyedben, a mely aztán valódi fénynyel sugározhassék is ki belőle, és tényleg magasabb polczra emelje.

Én, az én növendékeimnek nem csak igazgatója, hanem szerető édes anyja igyekeztem mindig lenni, és így aztán összeköttetésben maradtam velök, még akkor is, midőn férjhez mentek, és új családot alapítottak.

Még a legintelligensebbek is mondották nekem később, hogy valósággal oly boldogoknak érezték magokat nálam, mintha a paradicsomba jutottak volna. Csak az a sok tanulni való volt reájok nézve valódi kín. Annyit kellett egyszerre bevenni az emlékező

tehetségbe, hogy egyik dolog kiverte onnan a másikat, és az volt az egyedüli gyötrelem azon boldog évek alatt.

A legtöbb, az igaz, úgy segít magán, hogy nem tanul jól semmit, csak egy órára, és aztán minél hamarabb feledi azt, a mit hirtelen bevett a fejébe. De hát akkor hol a haszon? Mire való volt egy órára beleverni?

Ezért hiszem, hogy a középoktatásnak nem kellene mindent felkarolnia, csak nagyon-nagyon keveset, egy-egy kis fontos, czélszerű pontot, hanem azt aztán kimerítve, mélyre hatolva, minden tehetség ébresztése czéljából, a növendékekkel együttesen és leginkább általa aknáztatva ki, őt öngondolkodásra késztetve.

A fiuknál bajosabb a tanítás menetét változtatni. Ott akadály a *megszokás*, mely a gyémántnál is hajthatatlanabb; Z. ezen rendszer szerint tanult, miért ne tanulhatna úgy X. és Y. és azoknak ivadékai is mind tovább és tovább? Hanem a leányok oktatása még újabb keletű, azokkal lehetne egy humánusabb korszakot megkezdeni, s mily dicsőség lenne, ha Magyarország adna erre nézve legelső példát, a helyett, hogy oly rabszolgailag akarná külsőleg utánozni a német középoktatást fegyelmi és statisztikai kinövéseiben! Mily kár, hogy ez csak ábránd marad, ki tudja, még hány évtizeden vagy századon át! Tovább fogunk még addig vitatkozni a selyem czipő alakja felett.

Pálfalva. De Gerando Antonina.

A NŐNEVELÉS A PRÁGAI KIÁLLÍTÁSON.

Csehország fővárosa a legérdekesebb és legszebb vidéki fővárosok közé tartozik. Budapesttel versenyre kelhet festői szép fekvésével. Igen gondosan fenntartott régi monumentális épületei és emlékei kellemes ódon színezetet kölcsönöznek az egyébként hatalmasan fejlődő és modern ruhát öltő városnak. A sok látnivaló, jó szinházak, kellemes kiránduló helyek, jó vendéglők lebilincselik az idegent; szóval a csehek is jobbak a hiröknél és az idegen, még ha németül beszél is, nyugodtan járhat kelhet közöttük.

Régi vágyam volt e várost látni, melyhez annyi történelmi emlék fűződik. Örömmel vettem tehát iskolai tanulmányútra való kiküldetésemet, mely a többi között Prágába is vezetett, az általános orsz. kiállítás tanügyi osztályába.

Noha nem a nőnevelést tanulmányozni mentem Ausztriába, mégis erre nézve is gyűjtöttem érdekes tapasztalatokat s nem lesz érdektelen azokról e folyóirat keretében számot adni.

Kezdem a szemlét a kiállítással, mely csupán tanügyi részében volt «országos». Felsőbb rendeletre az iskolai kiállításon Csehországnak csaknem összes iskolái, németek és csehek képviselve voltak, miért is itten meglehetős teljes képet lehetett szerezni a csehországi tanügyről. Valamint ebben, úgy az iskolai kiállításon is domináló szerep jutott az ipari szakoktatásnak, mely Ausztriában általában, de különösen a fejlett iparral biró Csehországban a virágzás magas fokára emelkedett. Fájdalmas érzéssel szemléltem a csehországi 54 ipari szakiskolának gazdag és változatos kiállítását, mert eszembe jutott rengeteg elmaradottságunk

ezen a téren, az érdekelt és irányadó körökben nálunk uralkodó érzéketlenség egy tetterős ipari oktatás jelentősége iránt.

Csupán a nőnevelési mozzanatokról szándékozom szólani, tehát az ipari szakoktatás kiállításának ismertetését mellőzve, csak azt jegyzem meg, hogy amott az ipari oktatásban már a nők szükségleteire is figyelnek. A prágai cs. kir. *műiparisk*olának női osztályai is vannak, még pedig rajzoló és festő tanfolyama nők számára s egy iskolája műhímzés tanulására. A *nők rajzoló és festő tanfolyama* részéről ki voltak állítva: rajzok és festmények ékítményes lapminták után; elemző virágrajzolás gyakorlatai; rajzok ékítményes gipszminták, figurális minták után; csendéleti rajzok és festmények; fejtanulmányok; mértani, vetületi és látszattani rajzok és az ékítményes alaktanból való munkák. Elméleti tantárgyak: Diszítő tervezés; színtan; ipari számvetés, levelezés, váltóisme és könyvvitel. — Remek dolgozatok voltak kiállítva a *műhímzési iskolától*. A hímzések legkülönbözőbb nemeit láttam itten bemutatva gyönyörű munkákban, ezeken kívül rajzokat lapminták, gipszek után, kapcsolatban a szakrajzolással (mintaátvitel a szövetre, mintakivágás); geometriai és vetülettani rajzokat; ékítményes alaktan, hímzésnemek tana, a textil művészet történelme, díszitő tervezés, színtan, ipari számtan stb. köréből vett jegyzeteket.

Szintén nők ipari kiképzésének szolgálnak, a Wambergben levő *csipkeverő szakiskola* (alapíttatott 1889-ben), egy évfolyamban 20 mindennapi tanulóval; a Gossengrünben levő csipkevarró szakiskola (1881), egy osztályban 12 tanulóval. Mindenik iskola egy-egy tanítónő vezetése alatt áll. A Silberbergben fennálló *kosárfonó iskolának* (1887), női osztályában 7 tanuló volt, a kik igen csinos munkákat állítottak ki. Végül megemlítendő ezen intézetek sorában a *cseh nőiparegylet* prágai iskolájának kiállítása, fehérnemű, horgolás, hímzés stb. munkákkal, délszláv hímzésekkel, művirágok, üveg-, porczellán-, fa-, vászon- és selyemfestéssel.

A nőknek ipari és művészi irányban való kiképeztetésére nézve igen figyelemre méltó intézményt találtam *Linz*ben az ottani állami kézműves iskolában, mely Ausztriában más helyeken is

megvan. Bizonyos órákban ugyanis nyitva áll az intézet rajzterme nők számára, a kik ott az intézet kiváló rajztanára vezetése alatt és az intézet nagyszerű gyűjteményeinek felhasználása mellett a rajzolást és festést tanulják és gyakorolják. Midőn ott jártam, tíz fiatal hölgyet találtam ilyeténképpen elfoglalva; az általuk készített rajzok és festmények, noha még csak második éve, hogy tanulnak, igen nagy tökélyről tettek tanuságot. Sőt e tanfolyam egyik növendéke, mint az igazgató mondá, a tanév elején onnan a müncheni képzőművészeti akadémiába vétetett fel.

Ha megfontoljuk, mennyi jövedelmező és otthon, a családi körben űzhető ipari foglalkozás nyilik meg a nők számára, hogyha rajzolni és festeni tudnak és izlésök kellő módon kimüveltetett, akkor óhajtanunk kell, hogy hazánkban is a fentebb említett intézmény mielőbb honosíttassék meg. Bármely iskola, mely jó szakképzett rajztanárral és megfelelő gyűjteményekkel rendelkezik, alkalmas amaz intézmény meghonosítására, a melynek létesítése úgy szólván áldozatokba sem kerül, mert a tanár fáradsága ama díjakban leli jutalmát, melyet a résztvevő nők fizetnek. Csak ki kell bontakoznunk abból a szükkeblűségből, mely elzárja az iskolákat oly elemek elől, a kiknek számára az nem alapíttatott.

A csehországi nép gyakorlatias gondolkodása nemcsak az ipari szakoktatásban, hanem a nép- és polgári iskolában is kifejezésre jut. Emitt különösen *a női kézimunka oktatása* az, mely meglepő nagy mértékben el van terjedve és még a kis falusi iskolákban sem hiányzik. Erről legjobban az a körülmény tanuskodik, hogy az 1888/9-ik tanév végén 3031 női kézimunka-tanitónő volt alkalmazva a 4915 nép- és polgári iskolában. Itt is megszégyenülve látjuk, hogy a csehországi nép jobban meg tudja becsülni emez oktatás nagy nemzetgazdasági jelentőségét, mint a magyar nép, melynek iskoláiban túlnyomó nagy számban a leánynövendékek még ma sem részesülnek női kézimunka oktatásban.

Az ügyes rendezés lehetővé tette, hogy csaknem minden iskola, noha csak nehány füzettel, részt vehetett a kiállításban. Ezek a számvetési, fogalmazási és szépirási füzetek és a rajzok arról tanuskodtak, hogy a csehországi tamtók és tanítónők derekas

munkát végeznek. E tanítói kar azonban nemcsak a tanulók munkáiért, hanem az általa készített és kiállított *taneszközökért* is méltó dicséretet érdemel. Valóban meglepő nagy számban voltak láthatók a kiállításon a nép- és polgári iskolai tanítók és tanítónők által sajátkezűleg készített vagy legalább tervezett különféle taneszközök. Noha e készítmények közül számos kifogásolható, mindazonáltal a kevésbbé értékes is becses az illető iskolára nézve, mivel ennek szükségletei számára készült; becses általában, mert arról tanuskodik, hogy a csehországi tanítói kar komolyan át van hatva attól a meggyőződéstől, hogy a sikeres oktatás a szemléltető eszközöknek sokkal nagyobb számára van utalva, mint a mennyivel az iskolák a tanszerkereskedés útján elláthatók. Csakugyan nem nagy munka kell hozzá a tanító részéről, kevés áldozat az iskolafenntartók részéről, hogy az iskolák helyi szükségleteik szerint szerkesztett taneszközök és gyűjtemények birtokába jussanak. E végből azonban a tanítókat és tanítónőket már a képzőintézetekben meg kellene ismertetni azon módokkal, melyekkel ők maguk taneszközöket készíthetnek és gyűjthetnek. Erre minálunk még kevés gondot fordítanak.

E helyen csupán *a tanítónők által készített és kiállított taneszközöket* sorolom fel. Cserny Anna, jung-bunzlaui tanítónő kézi számológépeket, Mayer Julia, berauni tanítónő törtszámoláshoz való eszközt állított ki. A tausi polgári leányiskola tanítói testülete igen érdekes csiga- és kagylógyűjteményt, a környékről való ásványok és kőzetek gyűjteményét, az áruismei és technologiai gyűjteményekből mutatványokat állított ki. A karolinenthali polgári leányiskola rovaroknak és rovarok részeinek a tanítók által nagyobbított mértékben rajzolt képeit, a pribrami iskola ásványgyűjteményt, a senftenbergi iskola a senftenbergi járás geologiai térképét, a környéken szedett növénylenyomatok és kövületek gyűjteményét állította ki. Csada Amália, tanítónő két képet állított ki, melyek az irás közben elfoglalt helytelen testtartás és a túlságos fűzés káros következményeit ábrázolják. Hartmann Erzsébet tanítónő vízfestékkel készített növényképeket mutatott be. A jung-bunzlaui leánynépiskola tanítónői csinos táblázatban Csehország

legrégibb szláv telepítvényeit állították össze. Kostalek, karolinenthali tanítónő a régi Görögország és a cseh királyság fali térképeit mutatta be. Zimmermann Amália, jung-bunzlaui tanítónő az évet és részeit ábrázoló diagrammot állított ki. A smichovi polgári leányiskola tanítói a szintanhoz való két falitáblát, a vrsoviczi iskola tanítói a VI. osztály rajzoktatásához tekintettel a női kézimunkára készített fali táblákat mutattak be. Turek, tanítónő a «Mi atyánk»-ot ábrázoló allegorikus képet állított ki. A pilseni polgári leányiskola tanítói a sima öltéssel való kivarráshoz mintákat, a reichenaui iskola tanítói egy hálót állítottak ki a varró, jegyző és foltozó öltés begyakorlására. A chelcsicsi leányiskolától a kötés tanmenete, a nusle-pankraczi iskolától a népiskolai női kézimunka-oktatás részletes tanmenete volt kiállítva. Bayer Róza tanítónő falitáblákon a rajzolás alkalmazását mutatta be a női kézimunkákra; gyűjteményt állított ki a horgolás, hímzés és hálózás, jegyzés, szines hímzés és filetmunkáknál a népiskolában használt segédeszközökből. Skokan Anna, tanítónő 6 táblán valódi és félig valódi gyapjú, selyem és lenszöveteket, csipkéket és kivarráshoz való szöveteket állított össze. Schiller Mária, tanítónő *jegyzőtáblát* állított ki, egy taneszközt a keresztöltéssel való jegyzésnek tömegtanításához.

Ime, mennyi különféle taneszközt és gyűjteményt készítettek a tanítónők! Pedig ez csak kis töredéke az összes kiállított ily dolgoknak, melyeknek száma 254-re ment. Ha végig nézzük a felsorolt címeket, alig találunk olyat, a melyre az illető iskolának ne volna szüksége, de olyat is csak keveset, melyet pénzzel készen meg lehetne venni. Látni való tehát, hogy az iskoláknak taneszközökkel való felszerelésében igen hálás tér nyilik a tanító munkássága számára.

A nép- és polgári iskolák kiállításához sorakozik a *női továbbképző tanfolyamok* kiállítása. A csehországi iskolatanács eme továbbképző tanfolyamok tan- és órarenden állította ki. Nyolcz ily tanfolyam és női ipariskola részéről igen csinos női kézimunkák és tanulók rajzai voltak kiállítva.

A Csehországban levő két *tanítónőképző* részéről rajzok,

szépirások, gyermekkerti és női kézimunkák voltak kiállítva. A női kézimunkák csinosak, inkább gyakorlati irányuak és a mindennapi szükségletek kielégítésére számítvák. Nagyobbszabású díszmunkákat nem igen láttam. Általában azt jegyeztem meg, hogy állami tanítónőképzőintézeteink ebben az irányban többet mutathatnak fel.

A gyermekkerti munkáknak az a magyarázatuk, hogy az ausztriai tanítónőképzők egyúttal kisdedóvónőképzők. A növendékek tehát megtanulják az ismeretes Fröbel-féle foglalkoztató és alakító munkák készítését és a rajzban is figyelem fordíttatik a gyermekkertek szükségleteire.

A tanítónőképző intézetek részéről kiállított rajzok igen figyelemre méltók. A prágai német tanítónőképzőintézet a tanulók rajzaiban a *tanmenetet* mutatta be. Érdemesnek tartom arra, hogy ide iktassam.

I. Évfolgam. 1. lap. Egyenes vonalok különféle helyzetben és összeállításban. 2. Különféle egyenesek osztása. 4. Derék, tompa és hegyes szögek különféle csoportosításban. 6. Derékszögű vonalsorozás és görög mæandrosz. 7. Szalagdíszitmények mint folytatólagos szegélyek (bordürök). 8. Derék- és ferdeszögű vonalsorozások. 10. Összefonódó szalagszerű díszítmények mór és arabs stílben. 12. Keretező és körülövedző alakok. 14. A háromszögek nemei és területi osztása. 16. Díszített háromszögek. 18. Négyszögek nemei és területi osztása. 20. 22. Díszitett négyzetek. 23. Szalagdíszítmény a négyzetben mór stílben. 24. Szalagdiszítmény a négyzetben. 25. Szalagfonatok ferde vonalokkal, mint folyó díszítmény. 26. Kombinált alakok a négyzetben (diktátum). 27. Hatszög. 28. Hatszögű csillag és rozetta. 29. Nyolczszög, nyolczszögű csillag és rozetta. 30. Ivek és hullámvonalok. 31. Ugyanezeknek kombinácziói. 32. Összefonódó ívvonalok (lapos díszítmények női kézimunkák számára). 33. Ívvonalok kombinácziója egyszerű levélalakokká sorozásban. 34. A kör. 35. Körök sorozása. 36. Elliptikus vonalok és tojás vonalok. 37. Ellipszisek sorozása. 38. Hullámvonalok indákkal. (A közből hiányzó számú lapok gyermekkerti rajzok.)

II. Évfolyam. 1. Díszítmények a négyzetben és 2. a téglalapban. 3. A négy látszattani alapelv ábrázolása. 4. Díszítmény a szab. ötszögben, és 5. a hatszögben. 6. 8. 10. 12. 14. Látszattani szerkesztések. 7. Díszítmény a nyolczszögben, 9. a körben. 11. Háromrészű, 13. négyrészű rozetta szabadon hajló vonalokkal. 14. A szab. háromszög perspektivája. 15. Díszítmény a téglalapban szabadon hajló vonalokkal (női kézimunkák számára). 16. Kör távlatban. 17. 18. Koczka távlatban szemközti és szöglethelyzetben. 19. Gúla távlata. 20. Hengeres lap és kúp távlatban.

III. Évfolyam. 1. Egyszerű archimedeszi spirálok. 2. Szalagszerű jóniai csigavonalok. 3. Görbevonalú mértani szalagdíszítmény a négyzetben. 4. Spirálszerűleg hajlított indák egyszerű levelekkel. 5. Hullámszerű indák spirálágakkal és körökkel. 6. Emlékezetből való rajzolás gyakorlása (négyrészű rozetta szabadon hajló vonalokkal). 7. Szabadon hajló vonalokból összeállított szegélydísz női kézimunkák számára. 8. A tavi rózsa (nymphea) és felfolyó levelei. 9. Vegyes vonalú mértani díszítmény négyzetben. 10. A festékkeverékek sémája. Tőszínek, másod- és harmadrendű keverékszínek. 11. Mæandrosz (színezve). 12. Emlékezetből való rajzolás (parkettezett padlózat távlata). 13. Stilizált levélalakok (sóska, repkény, tölgy). Gyakorlat a színezésben. 14. Juhar, eperlevél. 15. Négyrészű rozetta S alakú ívvonalokból a négyzetben. 16. Gesztenyelevél. 17. Szőlőlevél. 18. A cyclamen levele és virágja. Pelargonia levele. 19. Görög levéldíszítmény. 20. 21. Az emberi fej elölnézetben.

IV. Évfolyam. 30 lapon meg van rajzolva a népiskolai rajzoktatási anyag. Ezenkívül 6 lap emlékezetből való rajzok, színes lapdíszítmények.

E tanmenet magyarázatául megjegyzem, hogy a rajzok kis formátumban készülnek ($^1/_8$ ív), egy lapon rendesen 2, ritkán 3—4 ábra van. Minden vonal *szabadkézzel* van rajzolva; a vonalzó és körző használata szigorúan meg van tiltva. Kezdetben barna és kék irónnal rajzolnak, később a rajzokat barna és kék téntával tollal készítik el. Hiánya a tanmenetnek, hogy igen későn jutnak a színes díszítményhez; a látszat után való rajzolás szerkesztésre

van alapítva és igen keveset rajzolnak testminták, semmit sem gipsz után; a figurális rajz csak meg van kezdve. Dicséretet érdemel a népiskolai rajzi tananyag alapos feldolgozása a IV. évben.

A prágai cseh tanítónőképző intézet rajzoktatási tanmenete az előbbenitől lényegesen különbözik. Itt hamar átmennek a görbe vonalhoz. A látszat után való rajzolás teljesen a szemléletre van alapítva. Sokat és igen sikerült árnyékolással rajzolnak testminták után. Rajzaik nagyméretűek (1/4 ív). Többre viszik növendékeiket mint a német intézetben, azonban a népiskolai anyag feldolgozása hiányzik.

Mindkét tanítónőképzőintézet igen szép rendszerű szabásrajzokat állított ki; a kiszabott részek csinosan papirosból ki vannak vágva.

A prágai német tanítónőképezde régi épületben van, de szép kerttel van körülvéve. A cseh tanítónőképzőnek valóban mintaszerűen és fényűzéssel berendezett három emeletes új palotája van. Van külön tanterme a fizika és kémia tanítására, ettől jobbra és balra vannak a megfelelő gyűjtemények. A természetrajzi gyűjtemény rendkívül gazdag; nagy ásványgyűjteményén kívül van a tankönyvnek megfelelően rendezett külön gyűjteménye. A hatosztályú gyakorló iskola tantermei, a tornaterem, a mintagyermekkert terme igen szépen be van rendezve. A nagy rajzterem czélszerűen van felszerelve. Az asztalok úgy vannak szerkesztve, hogy a lap egyszerű csavar és emeltyűkészülékkel tetszőleges magasságra beállítható. Ez asztalok mellett tehát a gyakorló iskola legkisebb növendékei, a képzőintézet felnőtt leányai is rajzolhatnak. Czélszerű berendezésűek továbbá a rajzminták felvételére szolgáló keretek. A kézimunka terem szintén megfelelő szerkezetű asztalokkal van felszerelve. Minden térkép és falitábla horgokkal van ellátva; azonfelül minden teremben kellő magasságban hosszú vasrudak vannak a falakhoz erősítve, a melyekre a térképeket és falitáblákat a horgok segítségével igen könnyen fel lehet akasztani.

Az ausztriai tanítónőképzőintézetekben az összes elméleti tantárgyak tanítására férfiak vannak alkalmazva. Az igazgatás is férfiak kezében van. Csodálkozva fogadták abbeli kijelentésemet,

hogy Magyarországban rendelkezünk már oly képzettséggel biró tanítónőkkel, a kiket tanítónőképzőkben való oktatással meg lehet bízni. Amott a nők csak a gyakorló iskolákban tanítanak, továbbá női kézimunkát, némely helyen tornát.

A nép- és polgári iskolákban azonban a nők szép számmal vannak. Csehországban 1016 polgári iskolai tanítói állomás van, ezekből 849 férfi, 167 női tanítókkal van betöltve. Az általános népiskoláknál rendszeresített 13,099 állomásból 11,823 férfi, 1276 női tanítókkal van betöltve.

A csehországi tanítónőképzők igen nagy látogatottságnak örvendenek. Noha nincsenek ott internátusok s csaknem teljesen hiányzik a nálunk szokásbau levő nagymérvű segélyezés, mégis annyian tódulnak az intézetekbe, hogy igen sokat el kell utasítani. Az 1888/9-ik tanév végén 557-re ment a tanítónőképezdei növendékek száma. Az anyag kitünő; a legjobb családok küldik oda leányaikat.

A csehországi tanítónők is igen jó benyomást tesznek a figyelőre. A kiket az iskolákban vagy növendékeiket vezetve a kiállításon láttam, azokon igen megtetszett öntudatos, nyugodt magatartásuk, öltözetök keresetlen egyszerűsége és komolysága, a növendékekkel való szíves és mégis erélyes bánásmód. Hazafias gondolkodásuknak pedig szem- és fültanúja voltam, midőn este a «fontaine lumineuse» körül a növendékekkel együtt gyönyörű karban énekelték a szép cseh dalokat.

Szuppán Vilmos.

A TANÍTÓ- ÉS TANÍTÓNŐKÉPZÉSRŐL.

Vonatkozással a Magyar Tanítóképző f. é. 7. füzetében megjelent hasonló című czikkre.

Örvendetes jelenség, hogy a tanítóképzés iránt ma minden körben kezd ébredni az érdeklődés. Ennek első sorban mi örvendünk, kik a tanítóképzéssel foglalkozunk, mert erős a vágyunk, hogy minél jobb munkát végezzünk — és több szem többet látván — a hozzászóláson okulunk és eszméket tisztázunk. De örvendünk az érdeklődésnek azért is, mert ha ügyet vetnek reánk, jobban méltányolják a mi nehéz feladatunkat és azt a küzdelemmel teljes munkát, melyet nekünk kifejtenünk kell, hogy az adott viszonyok között a hazának jó tanítókat és nevelőket szolgáltassunk. Szivesen eltűrjük azt is, ha hibáinkra mutatnak reá, hiszen nem tartja magát egy értelmes ember sem csalhatatlannak. — De egyet mégis megkívánunk bírálóinktól, azt t. i., hogy a gáncs való alappal birjon, ne föltevésen alapuljon, és hogy a viszonyok alapos ismerete és ne a *látszat* szolgáltassa a hozzászóláshoz az ürügyet.

Ezen okokból kívánok a fentebbi czímen megjelent czikkre röviden válaszolni.

Mindenek előtt nem tartom szerencsésnek azt az indítványt, hogy a tanítóképzőintézetek csak a szakképzéssel foglalkozzanak, az általános ismereteket szerezzék meg a férfiak a középiskolákban, a nők a felsőbb leányiskolákban. Valjon mi hasznát vehetnék a leendő tanítók annak a nyelvtani, számtani, földrajzi és természetrajzi ismeretnek, melyet 10—12 éves korukban a gimnázium és felsőbb leányiskola alsóbb osztályaiban tanultak! Mert hát ezen tantárgyak a nevezett iskolák alsóbb osztályainak tantárgyai, és

ezen iskolákba tíz éves gyermekek vétetnek fel. És miután a tantárgyak beosztása szakszerű és nem elemies, azaz konczentrikus, az alsóbb osztályokban tanított tananyag többé szőnyegre nem kerül! A gyermekészszel tanult és gyermekészhez mért ismeretekre a tanítóképző nem támaszkodhatik.

Tapasztalással igazolom állításomat. A tanítónőképzőkbe az újabb rendeletek értelmében csak a polgári iskola négy osztályát vagy a felsőbb leányiskola négy osztályát végzett, *kitünő* bizonyítványnyal biró növendékek vétetnek fel, sőt minden évben akad egy-kettő, a ki a felsőbb leányiskola 6-ik osztályából lép a képezde I. osztályába. És a képzőintézet I. osztályának tantárgyait elég erőfeszítéssel tanulják! Saját vallomásuk szerint ezen tantárgyakat egészen más szempontból és más felfogással dolgozzák fel most, mint gyermekkorukban. Az ismeretek nagy részét el is feledték azóta.

Nincs is szerencsétlenebb intézkedés mint az, hogy a felsőbb eányiskola VI. osztályából a tanítóképző III. osztályába léphetnek át a növendékek *minden fölvételi vizsga nélkül.* Van ilyen növendékünk is több, de ezek csak tengődnek a képzőkben és pedagógiai készültség tekintetében a leggyengébb tanulókkal sem állják ki a versenyt, a tanképesítő vizsgálaton meg épen fenakadnak. A felsőbb leányiskola és tanítóképző czélja és szervezete oly eltérő, hogy ezek egymást nem pótolhatják, egymás szolgálatába nem léphetnek a nélkül, hogy mindenik fél ne károsuljon. Ez is igazolja azon állításomat, hogy a tanítóképző nem nélkülözheti az általános ismeretek fölkarolását. Sok egyéb okkal is támogathatnám ellenvetésemet, de rövidség okáért elég ennyi.

Azt is tagadom, hogy egy 18—19 éves leány vagy ifjú fiatalságánál és tapasztalatlanságánál fogva nem alkalmas arra, hogy *elemi* iskolában tanítson. A kellő gyakorlatot csak az élet adhatja meg, a képzőintézet csak előkészítője lehet a tanítói hivatásnak; kész embereket egyetlen tanintézet sem bocsáthat az életbe. A fiatalságot illetőleg nem akarok itt tudákosan csupán Montaigne, Locke, Rousseau mondásaira támaszkodni, kik nevelőkül nem tudós és életfáradt egyéneket kívánnak, hanem ifjú ruganyos testű és lelkű,

a gyermeki örömök iránt fogékony, leereszkedni tudó lelkeket, kiknek nem sok, de alapos ismeretük és jó szivük van, telve az élet örömével és vidámsággal. Bátorkodom e téren is szerzett tapasztalatokra hivatkozni. Magam is 15 éves voltam, mikor tanítónő lettem — még mielőtt a képzőnek hírét is hallottam volna! És soha több örömmel nem tanultam mint akkor, mert volt kikért; — napról-napra készülve mentem 50—60 gyermekből álló osztályomba, és soha azóta több szeretetet és örömet nem tapasztaltam, mint akkor, gyermek lévén magam is a gyermekek közt, csak idősebb és okosabb náluknál! — Mint igazgatónő 18-adik éve működöm, mely idő folyamán a vezetésem alatt álló intézetekben körülbelül *tizenkét* segédtanítónő működött velem fölváltva. Az alaposság és ügybuzgóság meg volt mindegyikben, de a serdülő fiatalság mindig bensőbben vonzódott az ifjabb tanítónőkhöz. Pedig a nevelésnél a szeretet *nem* az *utolsó* nevelő eszköz!

További megokolásba itt sem bocsátkozom.

A tanítónőkről mondott lesújtó ítélet rendkívül fáj, mert igaz, hogy vannak tanítónők, a kikre a vádak méltán illenek, de elenyésző kisebbségben állanak azokkal szemben, kiket ügybuzgóság, kötelességérzet, tudásvágy és szerénység jellemez. A tanítónők többségének inkább az a hibája, hogy kerüli a társaságot, egész világát az iskola négy fala közt és azon szerény szűk kis lakásban találja fel, melyben a csekély fizetésből még sokszor egy özvegy anyát, elaggott szülőt vagy kiskorú testvéreket kell eltartani. Az anyagi gond és munka közepette nincs ideje arra is törekedni, hogy a *tanítónőnek* a társadalomban tekintélyt szerezzen. Szerencsés vagyok számos tekintélyes tanfelügyelőt ismerni, föl is keres gyakran hol egyik, hol másik, de ilyen vádakkal *általában* soha sem sujtotta egy sem a tanítónőket. Egyes kivételes eseteket elmondtak, de hát van-e a világon testület, kivált a mai kor irányzata mellett, hol tévedések ne fordulnának elő!

Ne bántsuk méltatlanul önmagunkat, mert csak annyira becsülnek majd mások is, amennyire mi magunkat tiszteljük!

Nincs okuk szégyenleni magukat a magyar tanítónőknek sem készültség, sem lelki műveltség tekintetében, csak nem vagyunk

még eléggé emanczipálva ahhoz, hogy férfiak gyűléseire szivesen járjunk és disputáljunk azokkal, kiket női természetünk erősebbeknek tart. A csiszoltságnak ez a neme magától jön, azt egy képzőintézet sem nyujthatja.

Most pedig rátérek a czikk legméltatlanabb részére, mely a tanítónők fogyatkozásaiért egyenesen a tanítónőképzőket teszi felelőssé, mondván: «hogy a mai tanítónőképzés helytelen irányú, hogy nem foglalkozik a növendékek nevelésével, a felügyelet hiányos, az alkalmazott tanítónők nem adnak követésre méltó példát, a képzőből kilépő tanítónőnek kevés ismerete van, a módszerről van valami fogalma, de gyakorlata *absolute nincs!*» És ezen súlyos vádak igazolására *15 év* előtt szerzett tapasztalatait hozza fel!

Erős és sokoldalú érvekkel tudnék élni, hogy ezeket az igazságtalan és valótlan vádakat méltóképen visszautasítsam! De mert én a czikk írójáról nem akarok rosszakaratot föltételezni és mert *közvetve* úgy ismerem őt, mint igen derék tanítónőt, ki alaposság és lelkesültség tekintetében párját ritkítja, csak azon szemrehányásra szorítkozom, hogy az igazságszerető embernek első kötelessége körültekinteni, mindenoldalú meggyőződést szerezni és azután vádolni! Czikkíró minden sorából kitetszik, hogy a mai tanítónőképzők szervezetét nem ismeri!

Önérzetem tiltja, hogy itt nagy mértékkel elmondjam eljárásunkat, törekvéseinket, szerezze meg, ha vádolni akar, a legutolsó igazgatói jelentéseket, hogy bepillantást szerezhessen a *mai képzdék* beléletébe. Csak egy adatot veszek ki saját jelentésemből: A mult tanévben a III. és IV. éves növendékek összesen több mint 400 — *négyszáz* gyakorlati tanítást tartottak és mindegyik alapos birálat alá esett. Az eredmény az volt, hogy a IV. évesek közül a tanképesítő vizsgálaton, daczára annak, hogy a gyakorlati tanításból nem szivesen adjuk a *kitünőket*, 21 képezdei növendék közül: 3 kitünő, 11 jeles és 7 jó osztályzatot nyert a gyakorlati tanításból. Ez az eredmény nem azt mutatja, hogy *absolute semmi* gyakorlatot sem szereznek a tanítónők a képzőintézetekben!

Végül pedig visszatérek a czikk írójának 15 év előtt szerzett

tapasztalataira. Tehetem, mert én is, pár évvel előbb, de abban a képzőben végeztem tanulmányaimat, hol ő! Igaz lehet, hogy annyi év előtt tökéletlenebb módon történt a gyakorlati kiképzés, de képzőintézeteink akkor a kezdet kezdetén állottak, úttörő munkát végeztek, sem tapasztalat, sem minta nem állott előttük útmutató gyanánt. Az alig megalkotott közoktatási törvény kaptájára felállíttatott az első tanítónőképző, melyben a törvény értelmében a növendékek *egy tanítónő* felügyelete alatt mind benlaktak. Lévén pedig a bennlakók száma akkor *százon felül*, és azon *egy tanítónő*, ki velük bennlakott, egyszersmind igazgató is volt! De attól az *egy* tanítónőtől több lelkesedést és szeretetet merítettünk hivatásunk iránt, mint sok tudós előadásból tanultunk volna, és egymást vállvetve jobban neveltük annak az *egy* tanítónőnek a kedveért és szellemében, mintha a gyakorlatban megcsontosodott, kedélytelen tíz tanítónő őrködött volna felettünk! Csak ennyit a multak áldott emlékének, mert sem az az intézet, melyben csak kétszer került ránk a tanítás sora, sem az az *egy nő*, ki minket *nevelt, gondozott, tanított* és igazgatott, nem szorul senki védelmére!

Kolozsvár. Lázárné Kasztner Janka.

SZÁMTANI ISMERETEK A NŐNEVELÉS SZOLGÁLATÁBAN.

(Folytatás.)

Az iskolában a legelső, legáltalánosabb tapasztalat az, hogy *a tanulók a számok értékét összezavarják.* 4,096 helyett mondanak 496-ot vagy 40,096-ot; számlálván, a 900 után nem 901-et mondanak, hanem 1000-et, 1000 után pedig nem 1001-et, hanem 2000-et vagy 10,000-et; és mondanak ilyeneket: 5-ször 8 negyvennyolcz, 6-szor 5 harminczöt; hasonlókép összezavarják a mértékátszámításoknál is a váltószámokat. Ide tartozik az a jelenség is, hogy a tizedes pontot hol kijebb, hol beljebb teszik kelletinél. Megesik az is, hogy osztáskor a tizedes pontot kitenni elfelejtik s így ilyenforma eredményekre jutnak:

$$6{\cdot}4\ \text{l} : 5 = 128\ \text{l}$$
$$14$$
$$40$$

és ki is mondják nagy aplombbal a választ: 6·4 l-nek az ötödrésze 128 l. — Egy másik nevezetes és gyakori botlás az is, hogy az ilyen feladatot: «Mennyit fizetnek 37 munkásnak, ha egy-egy munkás 8 frtot kap?» — így fejtik meg: $\frac{37\ \text{m.} \times 8\ \text{frt}}{296\ \text{m.}} =$ «*kijött* 296 *munkás.*» Az aránylatoknál előfordulni szokott sűrű tévedésekről nem is szólok. — És az ilyen hibák előfordulnak végig minden osztályban, még a polgári képezdében is. Honnan van ez?

Tessék megkérdezni a legjobb számolót, a legjobb fejbeli számolót is, hogy a mikor ő számol, mit lát az ő lelki szemével? Lát 4-est, 0-t, 9-est, 6-ost; lát szorzási, lát osztási, lát összeadási, lát kivonási jegyet; lát egy papírlapot, a min ő azt a feladatot a czeruzájával vagy a tollával irogatja, csinálja; csak egyet nem lát:

azt a megszaporított vagy megfogyasztott mennyiséget nem látja, azt a farakást, azt a bor- vagy gabona-tömeget, azt a darab utat, azt a vég vásznat, azt a döbön lekvárt, azt a kosár diót, azt a kisebb-nagyobb súlyt, a miből neki elvenni, a mihez neki hozzáadni, mit neki elosztani, a mit neki többször venni kell; *nem mennyiségekkel* gondolkozik, hanem *csak számjegyekkel*. Ez a sarkalatos hibája minden tanulóleánynak; de ez a hiba nem egészen őket terheli; van abban része a tanítói eljárásnak is: nem arra szoktatják a tanulót, hogy mennyiséget képzeljen maga elé, mikor számol, hanem arra, hogy a szorzótábla vagy egyéb leírott formula legyen az ő lelki szeme előtt. Az előbbeni szakaszokban a parasztasszonyokról szólván, volt szerencsém ráutalni, miért tudnak ők feldolgozni való anyagjaikkal olyan csalhatatlanul számolni: mert folytonos, tökéletes érzékelés által tiszta fogalmuk van azon anyagok mennyiségéről; s ha én a parasztasszonytól azt kérdem, hány rőf vászon lesz 8 darab fonálból, ő nem ezt a számolási formulát látja maga előtt, hogy «24 rőf × 8 = 192 rőf», hanem maga előtt látja hirtelen egymás mellett azt a 8 darab fonalat, látja egymásután 8-szor felvetve a vetőre, a szövőszékbe, és látja, a mint 8-szor egymásután vesznek ki a szövőszékből 24 rőf — 24 rőf vásznat; látja még azt a 8 vég vásznat is felgöngyölgetve egymás mellett s csakis ilyen lelki proczesszus után mondja ki, hogy 8 darab fonálból 192 rőf vászon lesz. Ez a parasztasszony aztán már tudja, hogy mit mond; ennek már nem csak a «szája jár»; ennek aztán hiába mondja valaki, hogy «de nem annyi»; benne ez az eredmény mennyiségi tudattá vált, a mit többé meg nem ingathat semmi. És az úriasszony? Ilyen esetben, ha jól tud szorozni, kiszámítja ő is hibátlanul, hogy 8-szor 20 = 160, 8-szor 4 = 32, 160 meg 32 = 192, tehát 8 darabból 192 rőfnek kell lennie; ha azonban a szorzás neki nem könnyen megy, akkor rámond akármi képtelen számot; és abba bele is nyugszik, hacsak nincs mellette valami cseléd vagy a férje, a ki hibáját észrevegye vagy helyreigazítsa. És az iskolás leány? A melyik jól az emlékébe véste a számtani formulákat, az rögtön maga előtt látja felírva ezen föladatot:

24 rőf × 8 = 192 rőf s egy pillanat alatt kiszámítja. A ki-

ben pedig az emlékezőtehetségnek ez a készsége nincs meg, az tétovázik, lelki működése megakad, nem tudja, milyen számtani műveletre gondoljon, a szorzótáblának melyik sorát idézze eszébe. De mivel a tanár előtte áll és kérdez és követeli a feleletet, s neki mondania kell valamit: hát mond valamit találomra, a mi ép eszébe jut. Csakhogy az ilyen eredmény őt magát meg nem nyugtatja, mert érzi, hogy nem tudja biztosan. Ha véletlenül eltalálta is, hogy 192, akkor is nem azt a benső örömet érzi, a mi az igazság megismerésével jár, hanem csak azt a másikat, a mit az a megkönnyebbülés okoz, hogy «no, hála Istennek! nem kapok ki», és azzal leül; de az ő mennyiségekről való fogalmait ez a számolás nem gyarapította, következtetési képességét nem fejlesztette. És ez így megy óráról-órára: a jó tanuló jobbadán csak formulát vés be formulára az emlékezetébe; a lassúbb észjárású pedig csak felelget találomra, hol elvétve, hol kitalálva, a mit sürgetve kérdező tanítója kíván tőle.

A sietés, az a megölője a mennyiségekkel való gondolkozásnak. Szántszándékkal kerültem a «számolási kepesség» szót; mert, a mint ebből a példából látható, e két dolognak egynek kellene lennie, de az iskolai praxis tényleg mély árkot vájt a kettő közé.

A számolás tanításánál minden időelőtti rövidítés keservesen megbosszulja magát. Ott van mindjárt a legelső: a tényezők fölcserélése. Mindegy, akár 7-szer 15, akár 15-ször 7; és a gyermeket rászoktatják, hogy mindig a nagyobb számot szorozza a kisebbel. Mi következik ebből? Legyen szabad egy példával felelnem.

Az I. osztályban történt. Épen a szorzást gyakoroltuk egy gondnoksági tag jelenlétében. Valami ilyes példa volt: 8 frt szorozva 35-el. A gyermek kezdte a szorzást az 5-el, mondván 5-ször 8 frt = 40 egyes frt; folytatta a 3-al, 3-szor 8 = 24 tizes frt, a két számsort összeadván, persze hibátlanul megmondta, hogy: «35-ször 8 frt = 280 frt.» Az én vendégem ezt az eljárást hosszadalmasnak találta. Jó, gondoltam, majd meglássuk rövidebben. És azzal kihívtam egy másik lánykát, a ki falusi iskolából jött volt át. — Mi az apja? — Vállalkozó. — Mit szállít? — Kavicsot. — Mennyit kap egy szekérért? — 23 krajczárt. — No jó; hát ha egy

szekérért 23 krt kap, mennyit kap 345 szekérért? — A gyermek felírja a példát, úgy, a hogy otthoni iskolájában tanulta: 345 szekér × 23 kr = és elkezdi a szorzást; én csak hagytam. Szorzott rendesen, össze is adta hiba nélkül, így:

345 sz. × 23 kr =

1035
690
7935

De mikor az összeadás megvolt, elkezdi: «*kijött* 7935 *szekér.*» Az én vendégem elmosolyodott és soha többé nem kívánta, hogy rövidebben számoltassak. Mert ha valahol, *a számtanban a leghosszabb út a legrövidebb.* Komoly, lelkiismeretes megfigyelés alapján jutottam arra a meggyőződésre, hogy a következtetés útjáról letérni, még a legegyszerűbb, legkönnyebb példában sem, semmi szín alatt nem szabad; mert mennyiségekkel helyesen bánni, jól számolni csak az tanul meg, a ki a logikus gondolkozásban folyton gyakorolta magát, mert a számolás maga nem egyéb, mint mennyiségekre alkalmazott logika; a számolás terén pedig a józan okoskodásnak egyedüli útja a következtetés. Azt elfelejteni nem lehet; a ki helyesen következtet, az jó számoló marad holtig; holott a ki formulákra támaszkodik, az egy-két év alatt, ha nem gyakorolja magát, teljesen elfelejthet számolni.

A következtetés elhanyagolása okozza azt a számtalan hibát is, a mi a kamatszámításnál és a *százba* és *százra* való %-számításnál szokott előfordulni, ha képlet szerint dolgoznak. A képletek használata t. i. tisztán szellemi mechanika: emlékezet dolga. Arra pedig a tapasztalat megtanítja az embert, hogy az emlékezőtehetség a szellemi faktorok között a legkevésbbé megbízható, minthogy működését minden nagyobb felindulás meg képes zavarni. A számtani oktatásnak pedig gyakorlati czélja épen az, hogy az embert mindenféle életkörülmény között képessé tegye az önálló, okos, józan számításra. Hisz épen a legsúlyosabb életviszonyok közt, anyagi csapások, családi szerencsétlenségek idején jut — kivált a nő — abba a kényszerűségbe, hogy vagyoni helyzetével, kötelezettségeivel, követeléseivel számot vessen, tisztába jöjön; mi

értéke van ilyenkor az oly számtani ismeretnek, a mi csakis az emlékezőtehetség szabályos működésére van alapítva, holott a nagy lelkirázkódások azt a lelki működést teljesen megzavarták: azt bővebben fejtegetnem, úgy vélem, fölösleges. Hanem ez az egyszerű példa is hatalmas súlyú bizonyíték a mellett, hogy a leánygyermekeket nem a rövidített számolásra, nem a számtani képletekre kell tanítni, hanem igenis, a logikus gondolkodás fejlesztése által, a folytonos következtetés utján fegyelmezni kell eszük járását; rá kell szoktatni őket a józan okoskodásra, az alapos, megokolt számvetésre; rá kell szoktatni őket arra, hogy elmebeli erejüket egy dologra irányítva, összpontosítsák; hogy figyelmüket annak az egy dolognak minden részletére kiterjeszszék és hogy szellemi erőfeszítésük, figyelmük mindaddig ne lankadjon, míg azzal a dologgal egészen tisztába nem jönnek, míg az a számtani feladat teljesen, minden részletében megfejtve nincs. De az ilyen szellemi munkának valódi alapja csak a képzet lehet, a mennyiségek képzete. Azért minden feladatnál az legyen a legelső, hogy a tanító saját képzelete munkájával munkálkodásra serkentse növendékei képzeletét is, iparkodjék lelki szemük elé állítani azokat a mennyiségeket, a mikkel dolgozniuk kell; a hol pedig csak félig-meddig mutatkozik is rá alkalom, érzékeltesse tényleg az illető mennyiségeket; ne szóljon súlyról soha, hogy valami súlyt a növendékeivel emelni ne próbáltasson; ne szóljon kiterjedésről, hogy valami felületre ne utaljon, ha egyébre nem, a tanítói asztalra, a tábla hosszára, szélességére; ne szóljon térfogatról, hogy valami ládát, szekrényt meg ne figyeltessen; ne ürmértékről, hogy valami vizes üveget, fazekat példának föl ne hozna. Nekünk, tapasztalt, okos felnőtteknek, az ilyesmi gyerekes játéknak, aprólékos pepecsélésnek tünik fel; de a gyermeknek nem az: az ő fiatal érzékeinek az érdekes tapasztalat, könnyű és kedves munka, a mi képzeteit elevenekké, fogalmait tartalmasakká teszi és lelki munkásságának megadja a reális, konkrét alapot. A hol ez a reális, konkrét alap nincs meg, ott a számolás tiszta mechanikai működés, tisztán az emlékező tehetség dolga; és a melyik gyermeknek az emlékező tehetsége nem működik gyorsan, annak az ilyen számo-

lás csak egy keserves nyüg, egy kínos kötelesség. Megvan azonban az ilyen mechanikai munkának is a maga haszna: a kereskedelmi életben, az üzleti számításoknál; csakhogy az elemi és polgári vagy felsőbb leányiskola nem arra való, hogy kész könyvelőket, pénztárosokat neveljen; az a szaktanfolyamok feladtata. De még ott is kérdés, nem több értéke van-e az olyan munkásnak, a ki az ő számjainak jelentőségét is fel bírja fogni, a kinek azokról az elkönyvelt mennyiségekről tiszta fogalma van?

Tehát ezekben látom sarkalatos okát annak, hogy a leánytanulók általában rosszul számolnak: a mennyiségeket nem érzékelik, ennélfogva nincsenek mennyiségi képzeteik, ez egy; az iskolában a rövidített számítási eljárásokra buzdítják őket, elhanyagolván sokszor a következtetést, ez a másik. A többi hiba mind ebből a kettős tőből ered; s így természetes, hogy magát a gyökeret kell kitépni, ha az ember a hajtásokat egészen el akarja ölni.

Ilyen szempontból legyen szabad egy más alkalommal nehány speciális esettel foglalkoznom, illetőleg nehány számtani leczkét előadnom.

Brassó. Geöcze Sarolta.

ARADVÁRMEGYE LEGRÉGIBB ISKOLÁI.*

Aradvármegyében az iskolázás ügye egyidős az aradi főespereseség alapításával. Oly régi tehát, mint maga a kereszténység. Aradvármegye első főesperese, kinek nevét biztosan nem tudjuk, iskolázott és magyarúl tudó férfiú volt, kit maga szent Gellért állított a kerület élére. Az első századokban papnövelő-intézetek nem lévén, olvasni és énekelni tudó s az elemi ösmeretekben jártas papok kiképzéséről első sorban a főesperesnek kellett gondoskodnia. Az aradi főesperes azonban rendesen Csanádon, a zsomboly-pankotai Egerben, a köleséri pedig Váradon tartózkodott s így a nagyszámú plébániák betöltésére valószinűleg nem is magában a megyében nevelték a papokat.

A XII. század közepétől kezdve azonban kétségtelenül magában a vármegyében, Aradon is volt már deák-iskola, mert hiszen ez egyetlen káptalan mellől sem hiányzott. Az iskola élén, mint mindenütt, az olvasókanonok állott, s mellette kivált az éneklőkanonoknak volt fontos feladata. Az első lectorok neveivel csak a XIII. században találkozunk; így Istvánéval 1247-ben, Fülöpével 1267-ben. A cantorok közül először Pált említik 1269-ből. Utódaikat, mint általán az ú. n. mesterkanonokokat, az első aradi középiskola tanárainak kell tekintenünk, kik reggel nyelvtanra, délben szónoklatra és gondolkodásra, délután pedig latin szavalásra tanították a papnövendékeket s talán más, önként vállalkozókat. Hetenkint egyszer rendesen zene-órákat is adtak. A növendékpapok közől névszerint csak kettőt ismerünk; ezek Jakab és Miklós, 1330-ból.[1] A karbeli pap (sacerdos chori), milyen pl. János 1331-ben,[2] valószinűleg a lectorok és cantorok helyettesítője volt.

Az aradi káptalani iskola egyébként jelentéktelen lehetett, mert hiszen plébánosok nevelésére alig nyílhatott alkalma, ez a püspökségek káptalanainak feladata lévén. Az aradi káptalan fennállása óta ismert 162 kanonok közt sokan mint lectorok, custosok

* Mutatvány dr. Márki Sándornak «Arad története» címmel a napokban megjelent nagy műve I. kötetéből.

[1] Hazai-okl. 307. és Zichy-okm. I. 336.

[2] Zichy-okm. I. 375.

és cantorok is viselték a «mester» czímet s így kétségkívül főbb iskolákat is látogattak, kik a tanultság terjesztésére sokat tehettek. Ilyen Bessenyődy Ferencz mester, lector (1510.). Bodonyi Mihály mester, lector (1441.), Ferencz mester, a Szent-Mihály-kápolna rektora (1421—1439.), György mester, cantor, majd lector (1335—1398.), István mester, custos (1438—1447.), Jakab mester, lector (1359.), Kenderessy Pál mester, lector (1500—1522.), Orody Pál mester, lector (1491.), Somlyay László mester, lector (1481—89.), Somlyay Mihály mester, lector (1489—1491.), Toronyi Kelemen lector, az egyházjog doktora (1495—6.), Vitus mester, cantor, majd lector (1420—1426.) stb.

A nagyszámú apátságok és kolostorok szintén terjesztették az írás és olvasás mesterségét; s több, mint valószínű, hogy minden ily helyen s hogy a legtöbb plébánián fennállott a népiskolák egy neme. Hiszen a tanítással különösen foglalkozó benedek- és ágostonrendűeknek több társasházuk volt e vidéken. Bulcs, Bizere, Pankota benedekrendi apátság, Dienesmonostora ágostonrendi prépostság lévén, iskola nélkül sem maradhatott. 1325-ben Károly-Róbert Lippán letelepítvén a minoritákat, ezzel az iskolaügynek is újabb lendületet adott. A XVI. század elején Lippán latin iskolájuk volt a minoritáknak [1] s itt tanúlt szegedi Kis István is, utóbb Békésvármegye reformatora. A lippai iskoláról alább lesz szó.

De nem minden ifjú érte be azzal a kiképeztetéssel, a mit itthon, vagy Csanád, Eger s Nagyvárad középiskoláján, esetleg Veszprém, vagy, az Anjouk korán túl, Bécs, Buda és Pozsony főiskoláján nyerhetett. Néhányan és pedig világi urak is, a külföld egyetemeit szintén fölkeresték. 1175-ben 3 más magyar papnövendékkel együtt *Párisban* tanúlt a kétségkívül zarándmegyei Bethlen nevezetű ifjú. Szülei gazdag ajándékok küldése által kötelezték le iránta a monostor szerzeteseit; két selyem misemondó ruhát, egy kehely készítéséhez elegendő aranyat és ezüstöt s az épülőfélben levő monostorhoz való kövek hordására egy fejér lovat küldvén. Az ifjú azonban még ez évben elhúnyt s a tournayi püspök, valószínűleg az egyetem rektora, mind III. Béla királyt, mind a szülőket értesítette, hogy utána adósság nem maradt.[2] — Rokona lehetett Apa comes egyik fia, Gergely, ki a hódtavi harczban tünt ki s kit 1284-ben mint mestert, azaz mint főiskolát végzett egyént említ Izabella királyné, ki őt Varsánddal ajándékozta meg.[3] 1291—4-ben Apáthy (?) Miklós aradi prépost Mária királyné segítségével a nápolyi egyetemet látogatta. Pénzzel segítette őt a királyné már júl. 8. s aug. 31. a részére szükséges gyógyszereket is kifizette.[4]

[1] Haan, Békésm. tört. évk. III. 115.
[2] Fejér, II. 189. és VII. 4., 63.
[3] Fejér, V. 3., 215.
[4] Óváry, Regesták. (Tört. Tár, 1888., 453.)

A prépost két év múlva mint az egyházjog doktora II. Károly szicziliai király menedéklevelével ellátva tért vissza Aradra.[1] 1318. Leel mester, ki a Becse-Gregorok közől származott, visszakapta Dienesmonostorát[2]; 1335. szept. 20., Kerekegyházy László mestert, a székelyek grófját, Gall mestert, kit egyúttal litteratusnak ír, és Sinka mestert, Solymosvár várnagyát, mind aradmegyei birtokost, egyszerre említi két oklevél.[3] 1383. a prágai egyetem jogi karában más két magyarral együtt tanúlt Miklós pankotai apát.[4] 1388. Széchenyi Frank mester egyúttal aradi földesúr volt.[5] A következő évben az aradi Györgytelekét testvérével, Simon mesterrel egyszerre kapta.[6] 1412. okt. 18. Soklói Miklós mester mint királyképe vett részt a szentgyörgyi, görhei stb. beigtatáson.[7] 1464-ben Berendi Baky Gáspár, utóbb szepesi prépost, a bolognai egyetemen nyerte kiképeztetését[8] s ott taníttatta utóbb unokaöcscsét, Baky Barabás váradi kanonokot is.[9] A többi példát talán mellőzhetem.

A mester, vagy teljes czímén a szabad művészetek mestere, az egyetemek bölcsészeti karán nyert akadémiai rangot s az e fokozatot nyert egyénnek joga volt a szabad művészetek tanítására; ők készítettek tehát elő a szaktanulmányokra. Természetes, hogy az aradi nemes urak ezt a szerzett jogot nem vették igénybe. Legfeljebb talán a mesterkanonokok, kik Aradon is találtak alkalmat az iskolai ösmeretek terjesztésére.

Az a lendület, melyet Mátyás király idejében nyert a közélet, gyakoriabbá tette a külföld egyetemeinek látogatását.

A bécsi egyetemen a «scholares nobilium status tenentes infra baronatum» között találjuk Bécsben 1500-ban Etheley Mihályt, Thasy Ferenczet; 1506-ban Suri Ségi Jánost; 1512-ben Mesztegnyői Szerecsen Jánost; a «scholares sub nobilium statibus non comprehensi» közt 1500-ban Lippay Tamást, 1503. Szentkirályi Tamást (ki 1506. borostyánkoszorút nyert), 1515. Kisjeney Bernátot, 1522. Pankotai Andrást, Bélaváry Mihályt és Panaszy Ferenczet; 1524. Csuray Mihályt, Kutasy Andrást, Feltóthy Albertet és Kereky Istvánt, a mi eléggé bizonyítja, hogy ifjainkban már a reformáczió előtt is megvolt a tanulás vágya.

A bolognai egyetemen tanúlt a század elején Keserű Mihály

[1] Dipl. Eml. az Anjoukorból, I. 93., 97., 113.
[2] Zichy-okm. II. 131—2.
[3] Hazai okl. 207. és leleszi lt. Metal. divers. cottumm Zarand et Arad, 1. (Csánki D. szíves közlése.)
[4] Budapesti Szemle, XLV., 462.
[5] Pesty, A szörényi bánság, I. 266.
[6] Dl. 7539.
[7] Dl. 9941.
[8] Katona, XV. 464. Wagner, Analecta Scepusii, III. 69.
[9] Bunyitay, II. 166.

aradi birtokos és utóbb boszniai püspök; 1526-ban Paksy Farkas, 1556. Basarági Vid János.

A krakói egyetemen járt 1492. Lippay Ferencz, Váry András és Alathkay Ambrus, ki ott is lett borostyánkoszorús. 1508-ban ott tanúlt Lippay Ferencz és Baky János, 1511-ben Gerlai Ábrahámfy János főesperes, 1513-ban Borosjeney Lőrincz, 1516-ban Bélaváry János és Makófalvay Imre, 1525-ben Szászy Miklós, 1536-ban Pankotai Vér Ferencz kanonok.

Lipcsén 1539. Jaksics János.

Páduában 1556 körül Basarági Vid János, utóbb IV. Pál pápa udvari orvosa képviselte Arad tanuló ifjúságát.

Wittenbergben, Luther és Melanchton hallgatására, Aradvármegyéből először is Fellaky Péter jelentkezett 1535-ben. Őt követte 1538. Kisserjényi János, 1544. szept. 26. Lippay Kristóf, 1545. márczius 21. Feltóti Albert, 1550. Basarági Vid János, 1558. Pankotay István, 1568. Lippay Péter, 1572. Toronyi Péter, 1577. Pankotay András és bizonyosan mások is, kiknek származása helyét az egyetem anyakönyveiből meg nem határozhatjuk.[1]

Az ifjak egy része valamely tekintélyes úr költségén tanúlt. Így Basarági Vid Jánost, ki Európának nagyobb részét bejárta, Perényi Gábor taníttatta. A hazában s a külföldön több ifjat taníttatott Jaksics Péterné és Petrovics Péter is. De nemcsak a reformáczió emberei pártolták a tanúlni vágyó ifjakat. 1563-ban nemes Vas Ferencz halálával a király Alatkát a kitünő humanista, Oláh Miklós érsek körbenjárására, nemes Csányi Bernátnak, fövényesi Gaal Istvánnak és Dubniczky Mihály deáknak ajándékozta. Csányi azonban a reá eső részt moróczi Mernyey, máskép Nezdey Jánosnak engedte át, mivel őt, atyja halála után, ez a Mernyey neveltette, ő járatta iskolába s juttatta be Oláh Miklós udvarába.[2]

A reformáczió részint készen találta és csak átalakította, részint ekkor alapitotta a vidék néhány középiskoláját, Gyulát, Békést, Csanádot, Temesvárt és Lippát. Gyulán mindjárt a vallásújítás kezdetén keletkezett iskola, melyet azután részint a környék urainak bőkezűsége, részint tanáraínak (Gálszécsy Iván, Sztáray Mihály, Siboltby Demeter, Sz. Kis István s talán maga Dévai Biró Mátyás) hírneve is csakhamar tekintélyhez juttatott. Az aradzarándiak közől itt tanúlt pl. Basarági Vid János, Feltóti Albert, Lippay Kristóf stb.[3]; Csanáduak, a gimnázium rövid fennállása idején, fő dísze Szegedi Kis István volt[4]; Temesvár iskolájának igazgatójául Petrovics Péter 1548-ban szintén Szegedi Kis Istvánt

[1] Főforrás Frankltól: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században, 195—320.

[2] Knauz, Egy. M. Encycl. II. 467.

[3] Története: Rácz, Zaránd, 39—43.

[4] U. o., 43—47.

hítta meg, kinek azonban, pár év múlva, a török elfoglalván a várost, ismét vándorbotot kellett ragadnia [1], hogy aztán rövid időre Békés deák iskolájában pihenje ki fáradalmait.

Legkétségesebb Aradvármegye középiskolájának, Lippának sorsa. Lippán, a mohácsi vész után, úgy látszik, nem is egy, hanem két középiskola volt. A minoriták ugyanis, kiknek gimnáziumáról már találtunk adatot, háborítatlanúl maradtak kolostorukban egész 1551-ig, midőn a török a várost elfoglalta. Valami nagy hatással aligha voltak a közműveltségre; mert hiszen pl. 1516. nov. 14. a csanádi káptalan küldöttének, Pókaházy Orbán mester krassói főesperesnek a betűket nem ösmerő Kovács Péter lippai biró s az egész előljáróság előtt felolvasni kényszerült II. Lajos király egy parancsát [2]. Pedig a lippai minorita konvent élén 1526—1551. oly kitünő gvardián állott, mint Lippay Ferencz [3], ki tanulmányait a krakói egyetemen fejezte be s ki szerzett ösmereteit semmiesetre sem hevertette parlagon. Tanítványai közé tartozott Szegedi Kis István, ki már tanuló éveiben régi magyar énekek gyűjtésével foglalkozott; másrészt azonban nagy örömmel tanúlta a grammatikát s a remekírókból vett idézetek megérlelték benne a classica-philologiára való hajlamot. Másfél évtized múlva már ennek magántanára volt a krakói egyetemen, épen akkor, midőn — meg nem bízható adat szerint — a lippai protestáns iskolában említik tanárúl [4]. — János király, ki igazi hálával fogadta a lippaiaknak 1528-ban személye iránt tanusított hűségét, 1529-ben, éppen akkortájt tette szabad királyi várossá Lippát, midőn a protestantizmus ellen is erélyes rendeletet adott ki. Ő alatta semmiesetre sem szűnt meg a minoriták iskolájá s nem szűnt meg a halálát követő első években sem; mi képzelhetetlen is oly városban, hol János király, majd Izabella udvara gyakran tartózkodott s hol a szomszéd Zarándmegye pankotai protestánsait üldöző Martinuzzi György váradi püspök sokszor megfordúlt. Maga Petrovics Péter 1522—1541. lévén lippai várparancsnok, terjesztette ugyan e városban Luther tanait, de nem alapított ott külön főiskolát. Az az adat is, a mit erre nézve felhoznak, csak annyit mond, hogy «a lippai lakosok a maguk oskolájából és a maguk fiai közől

[1] U. o., 47—49.

[2] Knauz, Magy. Tört. Tár, 1863, XII. 86. Ellenben 1544-ben a 12 esküdt közt 3 «literatus»-t említnek. (Újhelyi-lt. fasc. 3., nro 1. és 13.)

[3] Újhelyi-lt., fasc. 3., nro 15. (Dr. Komáromy szívességéből.)

[4] Czvittinger, Specimen Hung. literatæ, 365. — Utána Frankl, Hazai és külf. isk. 121., Oltványi, 127., Rácz, 38., a nélkül, hogy megbízható forrást idéznének. Sz. Kiss István életírója, Haan (Békésm. tört. évk. III. 117.) szerint a tudós reformátor 1537—1544. a krakói egyetemen tanúlt s ott utóbb mint magántanár, a classica-philologiával foglalkozott. Nem állhat meg tehát Rácz Károly föltevése (39. l.), hogy 1538—1542. tanárkodott Lippán. Haan szerint egyáltalán sohasem is működött ottan.

Lippay Kristófot 1544-ben theologiát tanúlni a wittenbergi akadémiába küldötték»* és csupán azon alapúl, hogy ez évben a wittenbergi theologusok közt egy Lippay Kristóf nevű is volt. Ebből merész képzeleterő sem hozhatja ki, hogy ez ifjú egy lippai prot. főiskolából kerűlt oda. Kétségtelen, hogy Lippán, de a minoritáknál, név- és talán vérrokona, Lippay Ferencz, esetleg már Szegedy Ferencz vezetése alatt végezte középiskolai tanulmányait, mint mindazok, kik Lippáról 1551 előtt mentek külföldi egyetemekre. A protestánsok nem nézték jó szemmel a minoritákat s gvardiánjukat, Szegedy Ferenczet be is vádolták a győztes török vezér, Ulemán előtt, hogy kincseket rejteget; iskolájuknak azonban nem állíthattak versenytársat. Petrovics csak akkor volt Lippa kapitánya, midőn ott még túlnyomóan katholikus irány uralkodott; s ha gondolt is prot. főiskola alapítására, ezt már csupán mint Délmagyarország főkapitánya, Temesvárott valósíthatta meg. Az pedig csak föltevés, hogy oly nagy szellem, mint Dévai Biró Mátyás (1547—1551.), lippai prédikátor volt. Ha az volt, kétségkívül sok hivőt, sok követőt szerzett az új hitnek és sok későbbi prédikátor lelkesedett tanításain. Ez azonban még távolról sem jelenti azt, hogy a minoritákéval szemben prot. közép-, vagy éppen főiskola lett volna Lippán.

Dr. Márky Sándor.

* Buday, Magyarorsz. hist. (3 kiadás) II. 88.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Befejező közlemény.)

16. A miskolczi m. kir. állami polgári fiu- és leányiskola és a polg. fiuiskolával kapcsolatos középkereskedelmi és ipariskola értesítője az 1890—91-ik iskolai évről. Szerkesztette: Gálffy Ignácz, igazgató. — Az ig. jelentés kiemeli — elég különösen — hogy a tánczтanulás «annyiban akadályozta a rendes tanítást, hogy az abban részt vett tanulók többnyire feltünőleg elhanyagolták tanulmányaikat». — A polg. leányiskolában a következő tanítónők működtek: Alvinczіné Eckensperger Irma, Czeglédy Elekné, Kozma Jolán, Némethy Piroska, Szücs Gézáné. — *A növendékek létszáma* négy osztályban: 145 (56+44+30+15); évközben kimaradt 11; *vallásra* nézve: róm. kath. 27, gör. kath. 1, helvét h. 16, ágost. h. 20, izraelita 81; *anyanyelvre* nézve 9 német, a többi magyar; *illetőség* szerint: miskolczi 78, borsodmegyei 17, más megyékből 50. — A szertárak gyarapodásáról semmi értesítés. *Tandíj:* 6 frt, beiratási díj 50 kr., könyvtárra 50 kr.

Értekezés: «Baróthi Szabó Dávid és nyelvujító törekvései», Kovács Lajostól.

17. Az iglói ág. h. v. népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1890—91. tanévről. (XI. évf.) Közli Kertscher Ede ig. — Dicsérettel és hálával említi az ig. jelentés azt az élénk érdeklődést, melylyel a város művelt lakossága az intézet iránt viseltetik. Az iskolában «megvan az a szokás, hogy minden osztálytanitó átadja utódjának a tanulók jellemzéséről szóló részletes kimutatást». — A *tantestület* nyolcz tagja közül tanitónők: Alexy Emilia, Kellner Mária. — *A növendékek létszáma* a polg. leányiskola négy osztályában: *97* (31+24+23+19); évközben kimaradt 4. — *Vallás szerint:* ágost. 40, helvét 9, r. kath. 22, izraelita 26; *anyanyelv* szerint: magyar 32, német 65; lakhelye szerint: helybeli 64, vidéki 33. — A szertárakról s könyvtárról csupán az új beszerzésekre fordított pénzösszeg kimutatása. — *Tandíj:* I—II. osztályban vidéki 10 frt, helybeli 5 frt; III—IV. osztályban vidéki 17 frt, helybeli 6 frt; a zongoratanításért óránként 50—75 kr.

18. A liptó-szt-miklósi m. kir. áll. polgári fiu- és leányiskola, valamint a velük kapcsolatos elemi iskola és ovoda értesítője az

* A megelőző közleményeket lásd a szeptemberi és október—novemberi füzetekben.

1889—90-ről és 1890—91. isk. évekről. Szerkesztette: Nagy István, ig. — A leányiskolára vonatkozólag kevés adatot találtunk az évi jelentésekben. Kiemeljük, hogy a polg. l. iskolában a tornázást csak az utóbbi évben kezdték meg, de alkalmas helyiség hijjával csak a tantermekben (!); a jövő évtől kezdve azonban «rendszeres tornázásban fognak részesülni a növendékek; egy alkalmas helyiség kibérlésére már ki van utalványozva a szükséges összeg». — A növendékek nagy része annyira küzd a magyar nyelvvel, hogy még a felső osztályokban is akadályozza ez a kellő haladást. A polg. leányiskolában a következő *tanítónők* tanítottak: Andrejka Sarolta, Péntek Farkasné, Volko Ludmilla; az elemi iskolában: Nagy Istvánné, Takács Józsefné; óvók: Hajdóczy Józsefné, Zámbelly Ludmilla. — A *növendékek létszáma* a polg. l. iskola négy osztályában: 87 (38+20+20+9); évközben kimaradt 3. Vallásra nézve: r. kath. 11, ágost. 18, helvét 1, izraelita 57; anyanyelvre nézve: magyar 21, német 49, tót 17; illetőségre nézve: helybeli 44, hptómegyei 33, más megyéből 10. — *Tandíj*: 6 frt, beirási díj 50 kr., ifj. könyvtárra 1 frt, értesítőre 50 kr.

19. Az állam és a helybeli nőegyesület által segélyezett szarvasi társulati, elemi isk. osztályokkal egybekötött polgári leányiskola értesítője az 1890—91. tanévről. Közli: Maravcsik Géza, ig. — «Viszonyainknál fogva — ugymond az évi jelentés — az osztályok kombinációjáról minden tantárgyra vonatkozólag ezúttal sem mondhattunk le.» — Felemlítjük, hogy az intézet testülete az iskola taneszközeinek gyarapítására s általában «szellemi szükségleteinek» fedezésére «jótékonyczélú» előadást rendezett. — A tantestületben a következő tanítónők foglaltak helyet: Bretz Berta, Lukes Ilon. Mihályfi Melán. — *A növendékek létszáma* a polg. l. iskola négy osztályában: 40 (6+21+10+3); évközben kimaradt: 1. — *Tandíj* havonként: I—II. oszt. 4 frt 50 kr; III—IV. oszt. 5 frt. Az értesítőnek csaknem felét az értekezés foglalja el.

Értekezés: «A nők nevelése az ó-korban és most», Mocskónyi Józseftől.

20. A dicső-szt.-mártoni m. kir. áll. benlakással és köztartással kapcsolatos polgári leány- és elemi iskolák értesítője az 1890—91. isk. év végén. Szerk. Gyöngyössy István, ig. — Az iskola három éve áll fenn s ez évben lett teljessé a negyedik osztály felállításával. «A benlakással kapcsolatos köztartás (havonként 14 frtért) oly látogatottságnak örvendett, hogy az eddigi tíz helyett még négygyel kellett szaporítani.» — Az igazgatón kivül csupán tanítónők voltak alkalmazva: Gyöngyössyné, Pötzl Adolfin, Lukács Izabella, Steinitzer Flóra, Máriássy Etelka. (Az elemi l. iskolában tanítottak: Izay Anna és Hadházy Juliska). — A növendékek létszáma polg. l. isk. négy osztályban: *40* (19+12+7+2). — Egyéb statiszt. kimutatások hiányzanak. — *Tandíj*: egész évre 4 frt, értesítőkre 66 kr.

Értekezés: «A női kézimunka fontosságáról», Máriássy Etelkától.

21. A brassói m. kir. áll. polgári leány- és elemi iskolák XVI-ik értesítője az 1890—91. tanév végén. A gondnokság megbizásából kiadja: az igazgatóság. — A tanulók ez évben is oly tömegesen jelentkeztek, hogy a helyiségek szűk volta miatt többet vissza kellett utasítani. — A tornatanítás a helybeli áll. reáliskola tornahelyiségeiben történt a délutáni órákban, mikor a reáliskolában szünetelt a tanítás. — Volt isk. takarékpénztár. — A polg. l. iskolai tantestületben *tanítónők*:

Geőcze Sarolta, Förderné Sólymossy Anna és Madarassyné Jancsó Róza; mint óraadó Orbán Ferenczné. (Tanítónők az elemi leányiskolában: Borosnyai Katalin, Gottliebné Czimmer Janka, Olescher Eugenia, Starkné Zeffer Mari, Barabásné Szentiványi Blanka, Vizy Teréz. — *A növendékek létszáma* a polg. l. iskola négy osztályában: 130 (54+33+26+17); évközben kimaradt 9. — *Vallásra* nézve: r. kath. 51, helvét hitv. 27, ágost. 16, gör. kel. 14, unitárius 3, izraelita 19. — *Anyanyelvre* nézve: magyar 97, német 14, szász 5, román 14. — *Illetőségre* nézve: helybeli 110, vidéki 20. — A tanítói könyvtárban van 739 mű, 1279 kötetben; ez évi gyarapodás 184 kötet. Az ifj. könyvtárban van 347 mű; ez évi gyarapodás 16 mű. A szertárak állapotában változás nem történt. — *Tandíj:* a polg. l. iskolában 5 frt; beirási díj 50 kr.

Értekezés: «Visszapillantás a brassói áll. polg. leányiskola tízéves múltjára», Geőcze Saroltától.

22. A h.-m.-vásárhelyi áll. segélyezett polgári leányiskola s a vele egybekapcsolt iskolák és ovodák értesítője az 1890—91. tanévről. Közzéteszi az iskolaszék. — «A városi hatóság a tanítónők fizetése mellé ötven forintnyi ötödéves pótlékot is szavazott meg oly feltétellel, hogy az száz forintnál többre nem emelkedhet.» (!) — A franczia nyelvet mint rendkivüli tárgyat 42, a zongorát 22 növendék tanúlta; volt hatheti táncztanítás. — A polg. leányiskolában a következő *tanítónők* működtek: Gemskáné Kardos Jusztina, Nemessányi Mária és Zsenathyné Biró Emilia. — *A növendékek létszáma* a polg. l. isk. négy osztályában: *93* (36+21+15+21); évközben kimaradt 5. — *Vallásra* nézve: r. kath. 23, helvét 34, ágostai 4, gör. kel. 1, unitarius 1, izraelita 30. — *Nyelvre* nézve: 2 német kivételével mind magyar. — *Illetőségre* nézve: helybeli 83, vidéki 10. — «Tanszerekkel meglehetősen el lévén látva intézetünk — így szól az évi jelentés — az idén semmi sem szereztetett be; csupán egy varrógép és néhány szakkönyv lett vásárolva.» (!) — *Tandíj:* 10 frt; zongoradíj egész évre 20 frt; beirási díj 50 kr.

23. A kismartoni lakatos ipartanműhelylyel és női kézimunkatanfolyammal kiegészített polg. fiú- és leányiskola értesítője az 1881—2. évtől az 1890—91. évig. Szerk. Krammer József, ig. — A tízives füzet részletes, igen nagy gonddal összeállított ismertetését adja az intézet eddigi történetének, állapotának, felszerelésének, tanítási rendszerének stb. — Kiemeljük, hogy az intézet szép épülete legnagyobb részben közadakozásból épült fel s hogy az 5000 lakossal biró város és környéke 25,000 frtot gyűjtött az osztrák határszélen a magyar nyelv és magyar műveltség csarnokára. — A részletes kimutatásokból azt is látjuk, hogy az iskola könyv- és szertárai meglehetős gazdagon el vannak látva a szükségesekkel. — Az intézetnek 1881 óta 364 növendéke volt, a kiknek 63%-a nem ment magasabb iskolába, hanem mint gazda, iparos vagy kereskedő, folytatja pályáját; tehát az iskola a szó-szoros értelmében az életnek nevelt. — A magyar nyelv terjesztésében is nagy szolgálatokat tett. Az 1881—2. évben a 102 növendék közt alig volt 20, a ki magyarúl értett volna, míg a jelen isk. évben a 256 növendék közül 192 folyékonyan beszéli a magyar nyelvet. Sőt már a társadalomban is mutatkozik a hatás, s a határszéli német városkában mind gyakoribbá válik a magyar szó. — A lelkes igazgató érdemei valóban nagyok. — *A polg. leányiskola tanítónői:* Király Emma, Mudrony Vilma, Sima Anna. — *A növendékek lét-*

száma a polg. l. isk. négy osztályában: 85 (25+19+12+15), a kézimunka tanfolyamban 14; évközben kimaradt 9. — *Vallásra* nézve: r.-kath. 58, ágostai 2, izraelita 25. — *Anyanyelvre* nézve: magyar 16, német 69, cseh 2. — *Nyelvismeret* szerint: csak magyarúl beszélt 4, magyarúl-németül-csehül 2, csak németül 22. — *Illetőség* szerint: helybeli 42, alsó- és felső-kismartoni 29, vidéki 14. — *Tandíj*: 5 frt: beirási díj: 1 frt 50 kr.; könyvtárra 50 kr., értesítőre 50 kr. — Franczia nyelvi oktatásért havonként 3 frt, zongora tanításért havonként 5 frt.

24. Az érsekújvári magán polgári leányiskola első értesítője az 1890—91. tanévről. Közli: Dittler Regina, ig. — Ez iskola miniszt. engedélylyel 1888-ban nyilt meg egy osztálylyal és kilencz növendékkel; azóta fokozatosan fejlődött évenként egy-egy osztálylyal; ma már négy osztálya s ötvennél több növendéke van. Az idén kezdték meg az ének- és tornatanítást, az utóbbinak czéljára a kath. gymnasium engedte át tornatermét. Az iskolát a városi hatóság 200 frtnyi segélylyel támogatta. Az óraadó tanárokon kívül két *tanítónő* működött. Dittler Regina, ig. és Fischer Berta. — *A növendékek létszáma négy osztályban: 55* (12+22+10+11); évközben kimaradt 4. — *Vallás* szerint; r.-kath. 9, izr. 46; *anyanyelv* szerint mind magyar; *illetőség* szerint helybeli 51, vidéki 4. A szertárakról és könyvtárról semmi szó. — *Tandíj* az egész évre az I. osztályban 50, a II-ikban 60, a III. és IV-ikben 70 frt; beirási díj 1 frt, értesítőre 25 kr.

25. A nagy-kőrösi közs. felső leány-népiskola s a vele kapcsolatos elemi iskolák és kisdedmenhelyek értesítője az 1890—91. tanévről. Szerk. Szurmó Ambrus, ig. — A felső leányiskola 14 év óta áll fenn. Az ig. jelentés panaszkodik a növendékek ama rossz szokása ellen, hogy «egyesek minden figyelmeztetés ellenére csaknem állandóan egész éven át későn jártak iskolába»; a szorgalmasakkal sincs megelégedve. «Buzgóságuk kifejtésében — úgymond — nagy akadály vala, hogy a dolgozni különben sem igen szerető tanulókat egyes szülők könynyenvevésből vagy túlságos szeretetből és gyermekeik testi épségének alaptalan féltéséből kellően nem buzdították». — Az igazgatón kívül két *tanítónő* látta el a rendes tárgyak tanítását: Varga Ilona és Szurmóné-Gonda Mária. — *A növendékek létszáma* két osztályban *45* (32+13); évközben elmaradt 6. — *Vallás* szerint; helvét h. 28, r.-kath. 6, izr. 11; *anyanyelv* szerint 1 németnek kivételével mind magyar; *illetőség* szerint helybeli 31, vidéki 14. A könyv- és szertárak szépen gyarapodtak. — *Tandíj*: helybeliek semmi díjat sem fizetnek; vidékieknek a tandíj 4 frt, beiratási díj 1 frt, ifj. könyvtárra 50 kr., értesítőre 10 kr.

26. A bánffy-hunyadi m. kir. áll. polg. fiú-, felső leány- és elemi iskolák értesítője az 1890—91. tanévről. (XVII. évf.) Szerk. Koleszar Lajos, ig. — Csak az idén sikerült az elemi leányiskola hatodik osztályának felállítása, mi által a leányiskola teljessé vált. Az egészségi állapot a téli és tavaszi hónapokban nem volt kielégítő. — *A felső leány-iskolában* a következő *tanítónők* működtek: Bartha Ágnes, Égeny Jolán (az elemi iskolában: Horváth Irma, Kovácsné-Ackermann Kornélia, Nagy Jolán, Soósné-Vattay Róza, Zilahiné-Eszényi Erzsébet assz.). — *A növendékek létszáma*: az összes iskolákban 578; a felső l.-isk. két osztályában 24. — *Vallás* szerint: helvét h. 20, r.-kath. 2, izraelita 2. — *Nyelv* szerint mind magyar; *illetőség* szerint helybeli 21, vidéki 3. —

Az elemi- és felső leányiskolai kézimunkatanítás felügyeletével Gyarmathy Zsigáné úrnő volt megbízva. A könyvtárak gyarapítására 95 frt, a tanszertáréra 10 frt fordíttatott. — *Tandíj?*

27. A rozsnyói ker. ágost. h. ev. felső leányiskola értesítője az 1890—91. tanévről. Közli: Eggenberger Emilia, ig. — A felső leányiskolával külön kézimunka-tanfolyam volt összekötve, mely igen életrevalónak bizonyult. «Az iskola tanszerei csupán a Magyar Bazár egy évfolyamával és a Kalotaszegi Album két füzetével gyarapodtak. Egyéb tanszerek beszerzése — így szól az ig. jelentés — nem vált szükségessé, mert az ev. főgymnásium igazgatóságának szivessége folytán használhattuk a gymnásium tanszereit» (!). — Az igazgatón kivül *tanítónők:* Hajcsi Kornélia, Jakab Katalin, Néhrer Anna. — *A növendékek létszáma* két osztályban 26 (16+10); a kézimunka tanfolyamba 29-en jártak. — *Tandíj:* 25 frt; beirási díj 1 frt. Benlakó növendékek teljes ellátásért 18 frt; orvosi tiszteletdíj fejében 5 frt.

Értekezés: «A természet egyes tüneményeinek megfigyelése» Polónyi Károlytól.

28. A somogy-csurgói felső leányiskola harmadik évi értesítője az 1890—91. isk. évről. Összeállította Endrei I. Rózsa, ig. — Az iskola még zsenge korát éli, de az ig. jelentés szerint máris mutatkoznak jó hatásai a közönség körében. A fogyatekosan kiállított értesítő kevés felvilágositást nyújt az iskola belső életéről. — Az igazgatónőn, E. Reiner Rózán kívül csak egy *tanítónő* működött: Szabó Ilona, a ki a kézimunkát tanította; a többi órát óraadók látták el. — *A növendékek létszáma* a két osztályban: *21* (12+9). — *Tandíj:* havonkint 5 frt; zongora tanítására ugyancsak havonként 3 frt.

Értekezés: «Leányaink a külföldi iskolákban», Endrei Rózától.

29. Mayering Emma (előbb Kuttka Mária-féle) benlakással összekötött verseczi magán elemi- és polg. leányiskolájának értesítője az 1890—91-ki tanévről. Közli: Mayering Emma. — Az intézet 30 év óta áll fenn. A polg. leányisk. osztályokban a tanítást most is a főreáliskola tanárai végzik. — Nem hagyhatjuk megemlítés nélkül, hogy az elvégzett tananyagról szóló kimutatások szerint az iskola nem követi az érvényben levő tantervet. Hogy egyébről ne szóljunk, a történet tanítása egészen hibásan történik: a II-ik, III-ik és részben még a IV-ik osztályban is világtörténetet tanítanak; így szorul meg aztán a magyar nemzet története a IV. osztályban azon a helyen, a melyet a világtörténet meghagy számára! Verseczen talán mégis több tér illetné meg ezt a fontos tárgyat. Az sem igazolható, hogy a magyar alkotmány a III. osztályban foglal helyet a magyar történet tanítása előtt. Az értesítő egyébiránt kevés közérdekű tanügyi mozzanatot közöl belső életéről. Statiszt. kimutatásai is fogyatékosak. — *A növendékek létszáma* a polg. leányisk. négy osztályában: 40 (az elemi iskolában 18). *Vallás* szerint: r. kath. 26, gör. kath. 18, izraelita 10. *Nyelv* szerint: magyar 2, német-magyar 21, szerb-magyar 7, szerb-német 10, román-német 2, román-magyar 2. — *Tandíj* egész évre 6 frt; benlakó növendékek teljes ellátásért fizettek egész évre 290 frtot; zongoratanításért ezenfelül havonként 6 frtot.

NÖNEVELÉSI SZEMLE.

A tankönyvek kiállítása tárgyában a közoktatási miniszterium a következő rendeletet bocsátotta ki: «A tankönyvek és tanszerek kiállításában számos oly jelenség mutatkozván, a melyek az iskola egészségügyi követelményeivel ellenkeznek, az orsz. közegészségügyi egyesület és az orsz. közoktatási tanács meghallgatása után a tankönyvek megfelelőbb kiállítása érdekében a következő irányelveket találtam megállapítandóknak. Legelső követelmény a jó minőségű papír használata. Igaz ugyan, hogy az ujabb tankönyvekben találhatunk már erősebb minőségű, jobb gyártmányú papírt, de az is igaz, hogy sok oly régebbi tankönyv van még forgalomban, a melynek nemcsak hogy átlátszó a papírja, hanem annyira rossz gyártmány, hogy még kiméletesebb használat mellett sem elég a tanulónak egy tanéven át egy könyv. Számos panasz volt már hallható a miatt, hogy néhány hónapi használat után a tankönyv papirosa széthullott, szétfoszlott. Nem követelhető ugyan, hogy a tankönyvek tartós, tiszta rongypapirosra nyomattassanak, mert ez az ugyis költséges iskoláztatást még jobban megdrágítaná, de azt megkivánom, hogy az engedélyezésre számot tartó könyvek ne fa- és szalma- (cellulose) gyártásu papirosra legyenek nyomtatva. A papiros szinét illetőleg megjegyezhetem, hogy az orsz. közegészségügyi egyesület szakvéleménye szerint legalkalmasabb az olyan papír, a melynek a színe nem teljesen fehér, hanem csekély mértékben valamely szinbe hajló, azonban nem zöldes, sárgás vagy vöröses, hanem inkább kékesszürke. Ugyanazon szakvélemény értelmében a fénylő simított papir a szemre kellemetlen hatással van, másfelől azonban megfontolandó, hogy simítatlan papírra illusztrációkat nyomtatni majdnem lehetetlen. A szemléltetés pedig ma már oly fontos didaktikai követelmény a tanításban, hogy a tankönyvek nagy részében a képeket nem lehet mellőzni. E miatt meg kell tűrni a simított papír használatát, azonban miután a simításnak is vannak fokozatai, olyant kell használni, melynek legkevésbbé csillogó fénye van. Igen fontos a szem egészségügyi követelményei tekintetéből a könyvek nyomása. E tekintetben általános elvűl kimondom, hogy az elemi népiskolai tankönyvek megfelelő sortávolsággal (Durchschuss) Cicero-betükkel nyomatandók, a magasabb iskolák tankönyvei pedig garmond-betükkel, helyenkint borgisz-szal, de a petit-betüknek lehető mellőzésével és semmiesetre sem petittel kompressz szedésben. Minden tankönyvtől, a mely kompressz szedésben petit-betükkel jelenik meg, az engedélyezést meg fogom tagadni. Hátrányos a szemre a halvány nyomdafesték és a kopott betük használata. E tekintetben is megkivánom a tankönyveknek

jól kivehető betűkkel és sötét-fekete festékkel való nyomását. Sok kifogás merült fel a térképek és atlaszok kartográfiai kiállítása, halvány és apró betüs nyomása miatt. Ezekre is megkívánom a tiszta és könnyen olvasható nyomást. A tankönyvek árát illetőleg elvárom, hogy a középiskolai tankönyvek ára nyomtatott ívenkint nyolcz kr., az illusztrált műveké tiz krnál nem lesz magasabbra téve ; a népiskolai tankönyvek ára pedig még ennél is kevesebb lesz és alacsonyságára nézve legalább meg fogja közelíteni az állam által kiadott tankönyvek árát, melyek kiállítás tekintetében a fentebbi követelményeknek szintén meg fognak felelni. Végül, hogy a tanuló a jó rendhez és izléshez szokjék, óhajtandó, hogy minden tankönyv csak bekötve jőjjön forgalomba.»

*

Elvi határozat a felsőbb leányiskolák ügyében. Szeged város iskolaszéke az ottani községi felsőbb leányiskola számára szervezeti szabályzatot dolgozván ki, azt jóváhagyás végett felterjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a ki f. é. október hó 28-án 25152. sz. a. kelt rendeletében erre vonatkozólag a következő elvi fontosságú határozatot hozta :

«Szeged város iskolaszéke a községi felsőbb leányiskolát népoktatási tanintézetnek tekintvén, a jóváhagyás végett hozzám felterjesztett szervezeti szabályzatban mindazokat a jogokat kívánja magának biztosítani, melyekkel a népoktatási intézetekkel szemben — a népoktatásról szóló törvények értelmében — fel van ruházva.

Miután azonban az 1868. évi 38. t. cz. 8. §-ában nincsen szó felsőbb leányiskoláról, de nem is lehet szó, mivel ama törvény megalkotása idején ez az iskolanem még nem is létezett, annálfogva a felsőbb leányiskola jellegére és helyzetére nézve irányadóúl csak az állami felsőbb leányiskolák számára hivatali elődöm által megállapított szervezetet lehet elfogadni.

Ezt a szervezetet és a fennálló egyéb administrativ intézkedéseket vizsgálva lényeges különbségek vannak a felsőbb leányiskolák és a népoktatási tanintézetek helyzete között ; a leglényegesebb és a jelen esetben döntő különbség az, hogy míg a népoktatási tanintézetek kivétel nélkül gondnokságoknak és iskolaszékeknek vannak alárendelve, addig az állami felsőbb leányiskolák a tanfelügyelőkön és miniszteri biztoson kívül más felügyelő hatóságot nem ismernek.

Miután tehát a szegedi községi iskolaszék által a maga részére biztosíttatni kivánt, mélyen az iskola belső életébe benyúló hatáskör sem a törvényben, sem a fennálló rendeletekben nem gyökerezik, annálfogva a felterjesztett szervezeti szabályzatot nem találtam jóváhagyhatónak, hanem kimondom, hogy valamint eddig, úgy ezentúl is az állami felsőbb leányiskolák számára fennálló szervezet maradjon érvényben.

A mennyiben azonban a város a saját részéről is figyelemmel óhajtaná kisérni az iskola belső működését és az iskola anyagi ügyeinek elintézésére különleges intézkedéseket tart szükségesnek, nincsen észrevételem az ellen, hogy az oktatásügyhöz értő egyénekből, férfiakból és nőkből álló külön felügyelő bizottságot alakítson és ennek számára a szervezet keretében mozgó, általam jóváhagyandó ügyrendet dolgoztasson ki.»

*

A női kereskedelmi tanfolyamok, gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi mini-zterünk emez alkotása, már ebben a tanévben szépen gyarapodtak. A hivatalos jelentések szerint 17 helyen nyíltak meg ily tanfolyamok, még pedig: polgári leányiskolával kapcsolatosan Ujvidéken (10 tanuló), Nagyváradon (35 tanuló), Miskolczon (12 tanuló), Galgóczon (7), Pécsett (10), Győrött (27), Budapest V. ker (96); továbbbá felsőbb leányiskolával kapcsolatosan Kolozsvárt (18), Sopronban (8), Temesvárt (11), Debreczenben (56), Pozsonyban (20), Szegeden (20), Kassán (22), Fiumében (19), végre a zilahi áll. felső népiskolával kapcsolatosan 16 és a kaposvári polgári fiúiskolával kapcsolatosan 16 növendékkel. Az utóbbi tanfolyamot a miniszter csupán erre az évre engedte meg, a jövőben leányiskolával kapcsolatosan kell azt szervezni. A növendékek összes száma tehát 401, a fenntartás költsége 16834 frt. A tandíjak a különböző helyeken különbözők és havi 4 és 8 frt között váltakoznak. Egyes helyeken, mint Nagyváradon, Kassán, Szegeden, Zilahon, Sopronban, Debreczenben vagy a város, vagy az ipar- és kereskedelmi kamarák, vagy takarékpénztárak anyagilag is hozzájárultak a tanfolyamok létesítéséhez. S. V.

*

A Mária Dorothea-egyesület f. hó 15-én gróf *Csáky* Albinné elnöklete alatt az Andrássy-úti állami polgári tanítónőképző intézet nagytermében választmányi ülést tartott, a melyen először *György* Aladár tett jelentést az egyesület vagyoni helyzetéről. E szerint az ez évi összes bevételek 14.000 frtot tettek ki, míg a kiadások 3500 forintra rúgtak. Az egyesület kebelében létesült tanítónő-elhelyező intézet 350 frtot jövedelmezett. Legutóbb 11 új alapító tag lépett be az egyesületbe, többek között *Császka* György, kalocsai érsek és *Vay* Miklós báró. Ezenkívül még 130 új rendes tag iratkozott be az egyesületbe. Az egyesület vidéki fiókintézetei is szépen virágoznak. Igy a kolozsvári szakosztály bejelentette, hogy 1613 frt fölött rendelkezik és 600 műből álló könyvtára van. A fiumei szakosztály már meg is kezdte működését s Brassóban és Pozsonyban legközelebb várható a szakosztályok megalakulása (l. alább). A választmány e jelentéseket örömmel vette tudomásul. Annál nagyobb sajnálkozást keltett az elnökség ama jelentése, hogy *Bartoniek Géza* egyesületi titkár, másnemű elfoglaltsága miatt beadta lemondását. A választmány a kényszerítő okok előtt meghajolva, elfogadta ugyan a lemondást, de felkérte egyúttal a távozni készülő titkárt, hogy állásában a jövő közgyűlésig maradjon meg, a mikor a titkári állás betöltése már az új alapszabályok értelmében történhetik meg. Az *alapszabályok módosítása* is ki volt tűzve az ülés napirendjére; a javaslattétel végett kiküldött bizottság el is készült munkálatával: de a választmány a tárgyalást nem kezdte meg, hanem a következő ülésre halasztotta, főleg a miatt, hogy a bizottság munkálata a vidéki körök és szakosztályok érdekeire való tekintettel addigra módosítható legyen s ebben az alakjában szolgálhasson a tárgyalás alapjául. Érdekes indítványt terjesztett ezután a választmány elé az egyesület tanítónői szakosztálya. A szakosztály ugyanis *György* Aladárnak «A nőorvosokról» tartott felolvasásának hatása alatt elhatározta, hogy kérvényt intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az iránt, hogy a nőorvosok intézményét

méltassa figyelemre és a közegészségügy és a közoktatási tanácsok, valamint az egyetem fakultásainak megkérdezésével tegye meg a kezdeményező lépéseket arra nézve, hogy a nőorvosok képesítése hazánkban is lehetővé váljék. A választmány helyesléssel fogadta az indítványt és szintén elhatározta a kérvény felterjesztését. Egyedül *Kerékgyártó* Elek tanár foglalt állást a szakosztály javaslatával szemben amaz indokolással, hogy a nő a kinálkozó keresetforrások által már úgy is annyira el van vonva a családi tűzhelytől, hogy sem gyermekei felnevelésével sem az otthon ezerféle szükségleteivel nem törődhetik. Napjainkban a nő, az ipar, kereskedelem, tanítás és annyi más társadalmi téren becsülettel megkeresheti kenyerét; ne hozzunk e sokhoz, még egy újabb keresetforrást, a mely hivatva van arra, hogy letörölje a nőről, a nőiesség amaz utolsó zománczát, a mely még napjainkban részint megmaradt. A leghatározottabban ellenzi a kérvény felterjesztését. *Lederer* Ábrahám, *György* Aladár és többek felszólalása után megmaradt előbbi határozata mellett. Végül még tudomásul vette a választmány, hogy jövő évi február és márczius havában egyetemi tanárok fognak az egyesület tagjai részére előadásokat tartani mérsékelt belépti dijak mellett; valamint hogy *Tordai Grail Erzsi* kisasszony, a ki a magyar irodalmat ismertető felolvasásaival Németországban oly szép hírnevet vívott ki magának, a Mária Dorothea egyesület javára legközelebb a fővárosban szavalati estélyt fog tartani. (Az előadás f. hó 19-én a redout kistermében meg is tartatott igen nagy számú közönség jelenlétében. A siker minden tekintetben fényes volt. A fővárosi napi lapok egyhangú elismeréssel magasztalták az előadó kisasszony művészetét. Az előadás tiszta jövedelme pedig, a mint értesülünk, meghaladja az 500 frtot, melyhez Vaszary Kolozs herczegprimás 100 frttal és Császka György kalocsai érsek 60 frttal járult.)

*

A Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályairól térszűke miatt egyelőre csak a következőket jelenthetjük. A *budapesti* szakosztály *októberi* ülésében *Radnai Bella* olvasta föl Legouvé E. ama gyönyörű történeti leczkéjét, a melyet múlt füzetünkben közöltünk; *Buzogány Mariska* a «Journal of Education» egy czikkét ismertette «a Frőbel módszerről a történelem tanításában». Végül *Komáry Erzsébet*nek az «*osztályozásról*» felállított vitatételeit tárgyalta s helyeselvén az előadó nézeteit azt határozta, hogy a vitatételeket figyelembevétel s esetleges tárgyalás végett átteszi a fővárosi tantestülethez. A *novemberi* ülésben *Hollós Károly* ismertette behatóan az «*álló*» vagy «*meredek*» írást, melylyel az illetékes tanügyi körök mind behatóbban foglalkoznak. Utána *Földes Bella* természettani játékok czím alatt igen érdekes és tanulságos physikai kisérleteket mutatott be. Mind a két szakosztályi ülésen igen számosan jelentek meg s a mit különös örömmel emelünk ki, októberi felolvasó ülésünket Tóth József, pestmegyei kir. tanfelügyelő, a novemberit Szuppán Vilmos, a miniszteriumhoz beosztott tanítóképezdei igazgató is megtisztelték megjelenésükkel.

*

A fiumei szakosztály megalakulásáról a következő tudósítást kaptuk: A M. Dorothea Egyesület fiumei szakosztálya f. é. november hó 5-én

közgyűlést tartott az áll. felsőbb leányiskola helyiségében. 38 tagja van. Elnök: dr. Berghoffer József tanfelügyelő; alelnök Gross Leopoldin; jegyző: Simonetti Klementin; pénztáros: Babare Adél; ellenőr: Czibesz Mihály. Választmányi tagok: dr. Feichtinger Elekné, Ghyczy Liviuszné, dr. Hajnal Antalné, Schmidt Jánosné, Szegfi Mórné, Berthóti Károly, Donáth Imre, Edelényi Szabó Lajos, dr. Feichtinger Elek, dr. Hajnal Antal, Fest Aladár és Zambra Péter. Rendes tagok: Berthóty Károlyné, Carvin Piroska, főt. Czobor Gyula, Cattalinich Viktorin, Gouss Mária, Gregersen Nilsné, Hagenné, Herczegh Teréz, Kinselené, Killyéni Endréné, Kuretschka Ilona, Marochino Pia, Cs. Papp József, Saint-Sulpice Jozefin, főt. Sándorffy Nándor, Schmidt Eliz, Schmidt Karolin, Spazzi Ágostné, Szabó Samu, Szegfi Emil, Szegfi Ilona és Zambra Péterné. Az alapszabályok összeállításáért köszönettel tartozunk dr. Feichtinger Elek választmányi tagnak. A múlt tanévben felolvasás volt kettő. Lakos Károlyné, a szakosztály volt elnöke, a M. Dorothea Egyesület és vidéki szakosztályainak működését ismertette meg; főt. Sándorffy Nándor, volt titkár, igen érdekes felolvasást tartott a hipnozus- és spiritizmusról.

*

Az ujvidéki tanítónői szakosztály október 10-én tartotta ezen tanévben első értekezletét. Megállapították a jelen évi munkaprogrammot; kiosztották az ismertetés alá veendő műveket és lapokat, kimondották, hogy a város művelt fiatal nőivel az érintkezést fentartani óhajtván, irodalmi felolvasó estélyeket rendeznek, melyeken jeles műveket ismertetnek és tanulmányoznak. Ez irodalmi összejöveteleket Breger Adél k. a. fogja vezetni. A szakosztály elnöke, Nemessányi Adél, lelkesült buzgalommal igyekszik a nem-tanítónő tagokat is tevékenységre bírni az egyesület érdekében, s ez neki már eddig is igen szépen sikerült. Az összeköttetést a központtal szorosabbá óhajtván tenni, a jegyzőkönyveket havonként egész terjedelmükben beküldik.

*

A brassói szakosztály megalakulásáról is hírt adhatunk. A szakosztály f. hó 19-én *Bede Dániel*, tanítótestületi elnök, később *Geőcze Sarolta* elnöklete alatti ülésében alakult meg. Az alakuló gyűlésen a megyei és helybeli tanítónőkön kivül jelen voltak mint érdeklődők: Koós F. kir. tan., tanfelügyelő, Józsa M. szerkesztő, Orbán Ferencz szakiskolai igazgató, Végh Mátyás és Barabás Sándor. A szakosztály elnökévé Geöcze Sarolta, alelnökévé Clausnitzer Erzsébet, jegyzőjévé Vizy Teréz és pénztárosává Förderné Solymossy Anna választatott. E szakosztálynak ott a haza véghatárán kétszeresen szép és nehéz feladata van. Sikert és kitartást kivánunk a derék munkához!

IRODALOM.

«CAUSERIES FRANÇAISES». — Szerkesztette *Ujvári Béla*, a franczia nyelv és irodalom r. tanára a soproni állami főreáltanodában. Dobrowsky és Franke kiadása. 1892. Ára 1 frt.

A franczia társalgási kézikönyveknek nem annyira híját, mint inkább hiányosságát éreztük eddig; mert hiszen tanintézeteink el vannak látva a Peschier-féle «Causeries parisiennes», «Entretiens familiers», a Plœtz-féle «Guide de conversation» és egyéb hasonló czélú tankönyvekkel, de a milyen kitünőek a franczia grammatikák nagyobb része, oly kevés pädagógiai érzékkel szerkesztvék az előbbiek.

A franczia szerzők átalában beérik azzal, ha a tanítványoknak minél több szókincset, szólásmódot, gallicismust nyújtanak lehetőleg üres társalgás alakjában, a melyben alig észlelhető logikai eszmelánczolat, oly felületesen szöknek át egyik tárgyról a másikra. A tanulók betanulják kénytelen-kedvetlen ezeket a száraz dialógokat, s minthogy azok emlékezetükön kívül lelküknek semmi más tehetségét sem foglalkoztatják, *értelmesen* beszélni nem is tanulnak meg, csak úgy ahogy, szajkolni.

Ujvári Bélát helyesebb elvek vezérlék tankönyve megírásánál. Ő tudatában van azon nagyfontosságú pädagógiai igazságnak, hogy a nyelvtanításnak saját czélján kívül alaki czélja is van: a nyelvtehetség mellett az értelem összes erőinek párhuzamban való fejlesztése. Azért párbeszédeit akként választá meg és szerkesztette, hogy azok a tanulók ismeretkörét tágítván, őket gondolkozásra késztessék, bennük új eszméket keltsenek, melyeket azután, ezen csevegések példáin okulva, önállóan, értelmesen, szépen kifejezni tanuljanak.

Ez a nyelvtanítás czéltudatos és egyedül érdekes módszere.

Könyve 3 részre oszlik.

Az I. rész oly beszélgetéseket tartalmaz, melyek tárgyai a fiatalabb tanulók ismeretköréből merítvék. A mindennapi élet foglalkozásai, a tanuló apró örömei, szórakozásai körül forog a társalgás, egyszerűen, könnyedén, választékosan. Séták a kertben, erdőben, látogatások az állatseregletben, a papir- és könyvkereskedőnél, a czipész-, órás- és kovácsműhelyben érdekes és tanulságos eszmecserére szolgáltatnak alkalmat.

A II. rész szőnyegre veti a mívelt társaságnak minden ide tartozó társalgási anyagát: szinház-, lóverseny-, utazás-, vadászat-, látogatások-, irodalom-, szalonélet- és még sok egyébről folyik a csevegés. E causeriekben élvezhetjük a franczia társalgási nyelvnek mindazon előkelő

szépségeit, a franczia udvariasság páratlan eleganciáját, a szellemesség azon pezsdülő elevenségét, a társalgási hang azon finom nuance-ait, melyek e nyelvet általánosan a szinpad, szalon és diplomacziai érintkezések hivatalos nyelvévé emelték.

Meglátszik e csevegéseken, hogy írójuk huzamos időt töltvén Párisban és ott a legelőbbkelő irodalmi körökkel érintkezvén, e szép nyelv szellemébe tökéletesen beleélte magát, s úgy elcseveg rajta, akár a született franczia.

A III. rész tartalma: Fénelon «Dialogues des morts» cz. művéből az «Alexandre et Diogènes» közti klassikus párbeszéd; Molière «Les leçons de M. Jourdain» sok sarkasmussal füszerezett bohózata; Carcassone «Une paire de soufflets» cz. vígjátéka, melyben a nevettető elemet egy tudákos kukta képezi, aki együgyű, mondvacsinált szójátékaival gyötri agyon környezetét. De az egész III. rész gyöngyét, szerintem, Hugo Viktornak, e szeretetteljes nagyapónak, egy költői aprósága képezi ezen czímmel: «A la ménagerie».

Végül a szerző még egy franczia-magyar vocabulaire-t csatol könyvéhez, ami bizonynyal inkább utalja a tanulót önálló munkálkodásra, mint a franczia tankönyvek, melyekben a szöveg német fordítása mellékeltetvén (a legtöbbnél), a tanulók kényelemszeretetét támogatják csak. Kár, hogy e vocabulaire-be több szó nincs felvéve, kivált a III. részre vonatkozólag.

A könyv külső kiállítása is kielégítő; papirja jó, nyomása tisztán olvasható, czímlapja a franczia könyvek mintája után készült.

Tekintve e könyvnek felsorolt előnyeit, megérdemli, hogy iskoláinkból a hasonló czélú franczia eredetű tankönyveket kiküszöbölje, miért is használatát melegen ajánlhatom mindazoknak, kik a franczia nyelv grammatikai részét tanítványaikkal feldolgoztatván, a nyelvtanítás második fokára értek, melyen a nyelvtan szabályait ezen érdekes párbeszédeken gyakorlatilag alkalmazva, tanítványaikkal elsajátíttathatják.

Budapest. Nemecskay Irma.

*

Hasznos ismeretek a gyakorlati tanítás köréből czím alatt a következő dolgozataimat bocsátom közre: 1. A magyar nyelv mint a nemmagyar ajku tanulók anyanyelve. 2. A magyar írva-olvasás tanítása a nem-magyar ajkú tanulók népiskoláiban. 3. Részletes útmutatás a magyar beszéd anyagának feldolgozásához. 4. Polgári ügyiratok tanításának menete. 5. Gyakorlati útmutatás a fejszámolás tanításához. 6. A tizes számrendszer tanításának módszere. 7. Számtan a magyar nyelv szolgálatában. 8. Métermértékek szerepe a számtan tanításánál. 9. Utmutatás a közönséges törtek szemléltető füzetének szerkesztéséhez. 10. Arányok és aránylatok tanítása a népiskolában. Dolgozataim 10—12 ívre terjedő kötetben fognak megjelenni. Azon t. tanítótársakat és tanügybarátokat, kik munkámat megszerezni óhajtják, kérem, sziveskedjenek engem erről ez évi deczember végeig értesíteni. Munkám egy-egy példányáért annak vételekor 1 frt 20 kr. lesz fizetendő. Nagy-Tapolcsány (Nyitramegye). Zolich Károly, igazgató-tanító.

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET» VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Huszonnyolczadik közlemény.)*

A *2950.* sz. íven. Jesch Lászlóné *60 kr.*

A *4065.* sz. íven. Gyüjtő: Héger Lajosné. Ócskayné 30 kr. Peska Ignácz 30 kr. Kleinné 30 kr. Dvorzsák 50 kr. Melczer Gizella 30 kr. Andreanszky 20 kr. Baráth Józsefné 20 kr. Pap Károlyné 20 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. Markus 30 kr. Németh 30 kr. Lám Irénke 20 kr. Forsé László 1 frt. *Összesen 5 frt.*

A *2695.* sz. íven. Gyüjtő: Svarcz Irma. Kertész Emma 6 frt. Mikó Szerén 6 frt. N. N. 1 frt. Meljorész József 1 frt. Fleischhakker Hugó 30 kr. Fuhrmann Imre 30 kr. Grach Mariska 1 frt. *Összesen 15 frt 60 kr.*

A *4100.* sz. íven. Gyüjtő: Gyulai Etelka, 2 frt. Szabady Laura 2 frt. Bély Gizella 2 frt. *Összesen 6 frt.*

A *4083.* sz. íven. Gyüjtő: Szarukán Etelka, 2 frt. Mártonffy Gyula 5 frt. Mártonffy Gyuláné 3 frt. Mártonffy Miklósné 1 frt. *Összesen 11 frt.*

Az *1983.* sz. és a *2597.* sz. íveken. Gyüjtő: Fizély Julia. Balogh Fánni 2 frt. Kvassay Margit 10 kr. Kvassay Mariska 10 kr. Stuchlich Erzsébet 20 kr. Weisz Etel 10 kr. Krausz Etel 10 kr. Dimitrievics Mária 20 kr. Weiss Frida 10 kr. Weiszberger Leona 10 kr. Elekes Mária 15 kr. Weinberger Rózsa 10 kr. Hered Flóra 10 kr. Jelenik Gizella 10 kr. Stroné Ilona 10 kr. Oppenheimer Olga 10 kr. Weinfeld Regina 10 kr. Hornung Nóra 20 kr. Novakovits Mileva 10 kr. Miroszavlyevits Emilia 8 kr. Miics Katicza 20 kr. Stokár Irma 10 kr. Hoffmann Mária 20 kr. Zerbstné 1 frt. N. N. 50 kr. Kailbach Mária 2 frt. Kailbach Józsa 2 frt. Horváth Flóra 10 kr. Brassovány Irma 10 kr. Sztaniszlavlevics 5 kr. Puclin Lujza 15 kr. Zucker Regina 10 kr. Fischer Gizella 10 kr. Dejanovics Darinka 10 kr. Pressburger Berta 30 kr. Bartus Gizella 10 kr. Szrdanov Darinka 10 kr. Paukovics Ida 20 kr. Schütz Berta 9 kr. Hipp Mariánna 10 kr. Tuschéll Róza 50 kr. *Összesen 12 frt 22 kr.*

A *2093.* sz. íven. Gyüjtő: Jéger Irma. Szuhányi Valéria 2 frt. Keresztes Andrásné 2 frt. Páskuj Teréz 2 frt. Balázs Antónia 2 frt. Keresztszeghy Lajosné 2 frt. Steinberger Ábrahámné 2 frt. Jandruzsin

* A megelőző közleményeket lásd a «Nemzeti Nőnevelés» 1888, 1889 és 1890. évfolyamaiban.

János 2 frt. Tanódy Mártonné 2 frt. Bellus Józsefné 2 frt. Domahidy Sándor 2 frt. Fekete Sámuelné 2 frt. André Gusztávné 2 frt. Madarassy Kamilla 2 frt. Steinberger Ferencz 2 frt. Daróczy Erdős Ilona 2 frt. Heimann Mihályné 2 frt. Tapfer Mártonné 2 frt. Glatz Györgyné 2 frt. Farkas Antal 2 frt. Jákó Sándor 2 frt. Tabajdi Lajosné 2 frt. *Összesen 42 frt.*

Az *1829.* sz. íven. Gyüjtő: «Aradvidéki Tanító-egylet» 6 frt. Schrodt György 20 kr. Marinkovits Péter 20 kr. Roboz József 20 kr. Záray 20 kr. Wagner 20 kr. Prásziger József 20 kr. Némethy Károly 20 kr. Fischer Antal 20 kr. Kovácsné 20 kr. Kőmivesné 20 kr. *Összesen 8 forint.*

Az *1495.* sz. íven. Baranyay Julia *2 frt.*

A *2573.* sz. íven. Gyüjtő: Bartholomaidesz Adél, 2 frt. Gyürky Ilona 2 frt. Keul Sarolta 2 frt. *Összesen 6 frt.*

A *903.* sz. íven. Schneller Ilona *2 frt.*

A *3680.* sz. íven. Gyüjtő: Stetina Józsefné, 2 frt. Báró Vécsey Istvánné 2 frt. Hajós Menyhért 1 frt. Stetina 2 frt. *Összesen 7 frt.*

A *3225.* sz. íven. Gyüjtő: Hajdú Imre, 1 frt. N. N. 1 frt. Nágel János 1 frt. Kaál József 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 5 frt. N. N. 1 frt. Hetz Ödön 2 frt. N. N. 1 frt. Pap József 2 frt. Kollár 3 frt. Murányi Ármin 5 frt. Hajdú József 1 frt. Krisanich Jenő 1 frt. Steiner Lajos 1 frt. Pollák Dezső 2 frt. Mayer Sándor 1 frt. *Összesen 30 frt.*

A *3553.* sz. íven. Gyüjtő: Pósch Gyula, 1 frt 30 kr. X. Y. 20 kr. Kondori Sándor 1 frt. N. N. 50 kr. Ács János 50 kr. Weisz Sarolta 50 kr. *Összesen 4 frt.*

Az *1814.* sz. íven. Gyüjtő: Seltenreich Emma, 2 frt. Fodor Pál 2 frt. Horváth László 2 frt. Wildner Alajos 2 frt. Kenyeressy Mária 2 frt. *Összesen 10 frt.*

A *2451.* sz. íven. Torkos Etelka *2 frt.*

Az *1969.* sz. íven. Gyüjtő: Érczy Jolán. Somogyi Jolán 10 kr. Érczy Ilona 50 kr. Missicsné 30 kr. Havasi Rozin 20 kr. Érczy Oszkár 50 kr. Haselbach Emma 50 kr. Weisz Olga 40 kr. Nagy Irén 40 kr. Horváth Paula 10 kr. Iskolanővérek 1 frt. Nagy Ilka 5 kr. Glasz Mariska 20 kr. Rieger Margit 10 kr. Jagodits Gabriella 10 kr. Heller Irén 10 kr. Vida Irma 10 kr. Jelinek Vilma 10 kr. Stefanovits Vera 20 kr. *Összesen 4 frt 95 kr.*

A *2116.* sz. íven. A hajdúböszörményi ref. leányiskola *2 frt 12 kr.*

A *2371.* sz. íven. Gyüjtő: Szőcs Farkas Karolin. Rimanóczy Kálmán 10 frt. Knopp Ferencz 2 frt. Guttmann József 2 frt. *Összesen 14 frt.*

Az *1902.* sz. íven. Gyüjtő: Odor Henrietta, 1 frt 40 kr. K. I. 20 kr. P. L. 1 frt. Hajós Pista 10 kr. Hajós Erzsike 10 kr. I. K. 20 kr. K. G. 20 kr. H. I. 20 kr. Cs. 10 kr. V. K. 10 kr. M. K. 20 kr. N. N. 20 kr. Sz. A. 20 kr. G. Károly 20 kr. M. F. 10 kr. S. V. 20 kr. X. Y. 10 kr. S. R. 20 kr. F. G. 20 kr. L. I. 20 kr. D. G. 20 kr. K. L. 30 kr. P. I. 20 kr. K. I. 10 kr. H. 10 kr. S. 10 kr. N. 20 kr. N. N. 20 kr. V. K. 10 kr. N. N. 10 kr. S. M. 40 kr. Mucz 20 kr. Muczné 20 kr. Muczerl 30 kr. Thiering Ilona 20 kr. Thiering Gyula 20 kr. Wrchovszky Karolin 20 kr. P. R. 20 kr. N. N. 10 kr. Odor Emilia 1 frt. *Összesen 10 frt.*

Az *1890.*, *1891.* és *1898.* sz. íveken. Gyüjtő: Bayer intézet. Radnai

S. 20 kr. Patzelt Anna 20 kr. Hoffmann Emilia 20 kr. Kövér Gyuláné 20 kr. Laquemain Adél 20 kr. Stelczer Carolin 20 kr. Turóczy M. 20 kr. Holzwarth I. 20 kr. Hirkó Margit 20 kr. Haggenmacher 20 kr. Sigray H. 20 kr. Fáyl 10 kr. Jankó Abigail 20 kr. Ehrenreich Hermin 50 kr. N. N. 50 kr. Stern Márton 1 frt. Mandel Ernő 1 frt. Mandel Gizella 10 kr. Mandel Matild 95 kr. Mandel Ábrahám 50 kr. Kandel Ferencz 50 kr. Kandel Viktor 15 kr. N. N. 50 kr. Kandel Ferenczné 30 kr. N. N. 50 kr. Mándi Géza 1 frt. N. N. 1 frt. Fried Ármin 1 frt. Mandel Ödönné 50 kr. Mandel Józsefné 20 kr. Mandel Gizella 30 kr. N. N. 50 kr. Nagy Ida 10 kr. Förster 10 kr. Nagy Anna 20 kr. Grossmann Helén 20 kr. Weisz Ella 20 kr. Horánszky Gizella 20 kr. Fischbein Matild 20 kr. Mandel Matild 20 kr. Glück Bella 20 kr. Berzsenyi 20 kr. Ehrenreich 20 kr. Fritz Irén 10 kr. *Összesen 15 frt 60 kr.*

A *4079.* sz. íven. Gyüjtő: Petrik Vilma, 2 frt. Ritter Alice 2 frt. Ritter Helén 2 frt. Ritter Hermann 2 frt. Munker Anna 2 frt. *Összesen 10 frt.*

A *2114.* sz. íven. Gyüjtő: Berzsenyi Margit, 5 frt. Károlyi Antal 2 frt. Károlyi Endre 1 frt. Berzsenyi Dezső 2 frt. Havasy Béláné 1 frt. Dr. Berzsenyi Jenő 1 frt. *Összesen 12 frt.*

A *4076.* sz. íven. Gyüjtő: Olescher Eugénia. Alexin Mária 1 frt. Vizy Teréz 2 frt. Dr. N. N. 1 frt. *Összesen 4 frt.*

A *2130.* sz. íven. Börkey Adél *2 frt.*

A *20928.* sz. íven. Báró Vay Miklós *50 frt.*

Egy számozatlan íven. Wodiáner Fülöp *50 frt.*

Egy számozatlan íven. Nagy Zámory *5 frt.*

A *2036.* sz. és egy számozatlan íven. Girsik Malvin *1 frt.*

Az *1817.* sz. íven. Gyüjtő: Jéger Irma, 60 kr. Miklosonszky Antal 40 kr. Papp Lászlóné 30 kr. Hermanné 20 kr. Győry Józsefné 50 kr. Pál Jánosné 30 kr. Németh Józsefné 30 kr. Strempel Józsefné 50 kr. N. N. 1 frt. Bakó Ignáczné 20 kr. Hajdú Pálné 20 kr. Szilágyi Lőrincz 20 kr. Juhos Sándorné 20 kr. Székely Ferencz 20 kr. Szabó Lajosné 20 kr. Nagy Károly 20 kr. Lautsek Károlyné 10 kr. Kótai Mária 20 kr. Nagy János 10 kr. Rácz Istvánné 10 kr. Fekete Róza 10 kr. Kiss Zsigmondné 20 kr. Győry Ferenczné 20 kr. Bikos András 10 kr. *Összesen 6 frt 60 kr.*

A *620.* sz. íven. Gyüjtő: Perczelné Majthényi Sarolta, 5 frt. Mihálkovics Árpádné 2 frt. Eibach Ödönné 2 frt. Kramolíny József 3 frt. Perczel Lajos 1 frt. Simontsits Béla 5 frt. Bernrieder József 1 frt. Dőry Jenő 1 frt. Dőry Jenőné 1 frt. Stankovánszky János és Jánosné 2 frt. *Összesen 23 frt.*

A *16347.* sz. íven. Berkovits Vilma *1 frt.*

A *3226.* sz. íven. Gyüjtő: Hamza József, 1 frt. Sötér Ágost 5 frt. N. N. 1 frt. N. N. 2 frt. Böhm Ignácz 2 frt. N. N. 1 frt. N. N. 1 frt. Mayer István 1 frt. Merényi Kálmán 1 frt. Reiter János 1 frt. *Összesen 16 frt.*

Az *1799.* sz. íven. Gyüjtő: Devecska Irma. Vancsó Gyuláné 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 1 frt. Vancsó Gyula 1 frt. Vilma 50 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

A *2240.* sz. íven. Gyüjtő: Magyar Laura. Magyarász Jánosné 1 frt. Kocskovszky Konrádné 1 frt. Crassovátz Jozefin 1 frt. Gróf Apponyi Sándorné 3 frt. Weinert Matild 1 frt. Crassovátz Amália 1 frt. Müller

Julia 50 kr. Vorfart Laura 50 kr. Guth Ádám 30 kr. N. N. 70 kr. *Összesen 10 frt.*

A *117.* sz. íven. Schnell Auguszta *2 frt.*

Egy számozatlan íven. Gyüjtő: Leypold Kornélné. Özv. Majoros Józsefné 6 frt. Eberhardt Emma 2 frt. Sztoykorovits Bella 2 frt. Zoltsáb Fánni 2 frt. Szomráky Istvánné 2 frt. Uposz Andrásné 2 frt. *Összesen 16 frt.*

A *3676.* sz. íven. Suhajda József *2 frt.*

A *3467.* sz. íven. Gyüjtő: Nuszer Jánosné. Nuszer János 1 frt. Farkas László 50 kr. Leitner Endre 50 kr. Leitner Bertalan 1 frt. Burda Károly 50 kr. Matlaszkovszky 1 frt. Poszvék Nándor 1 frt. Bangha Géza 1 frt. Madarassy Jenő 50 kr. *Összesen 7 frt.*

Postaszelvényen beküldött Botta Anna *2 frt 50 kr.*-nyi gyüjtést.

Levélszekrény.

L. K. I. úrnőnek Kolozsvár. Az «erdélyrészi kör» kívánságait örömmel veszik figyelembe. Jórészt ezért napolták el az alapszabálytervezet tárgyalását. P. M. czikkét lehetetlen volt ebbe a számba beleszorítani, de okvetlenül közölni fogom. — *B. J. úrnak Karánsebes.* A czikket köszönettel vettem, gyönyörű; de hogy mikor kerülhet sorra — mert nem szorosan pedagógiai — nem tudom. — *G. S. úrnőnek Brassó.* Külön lenyomat lesz, de kérem, a folytatás hosszú ne legyen! — *G. L. úrnőnek Fiume.* Az ifjúsági könyvtárra vonatkozó kívánságát rövid idő múlva teljesíteni fogom, addig is köszönöm szíves buzgalmát. — *W. E. úrnőnek Pozsony.* Az alakuló gyűlés hírét várom. Egyéb az iskola életére vonatkozó közleményt is szivesen veszek. — *B. L. úrnőnek Kolozsvár.* Az álló írást épen a legutóbbi szakosztályi ülésen tárgyaltuk. Kár, hogy a levél előbb nem érkezett. Határozott indítványt azonban (a német írásra nézve is) a deczemberi ülésen szivesen veszek. Részletes ismertetésre — természetes — most már nem lesz szükség.